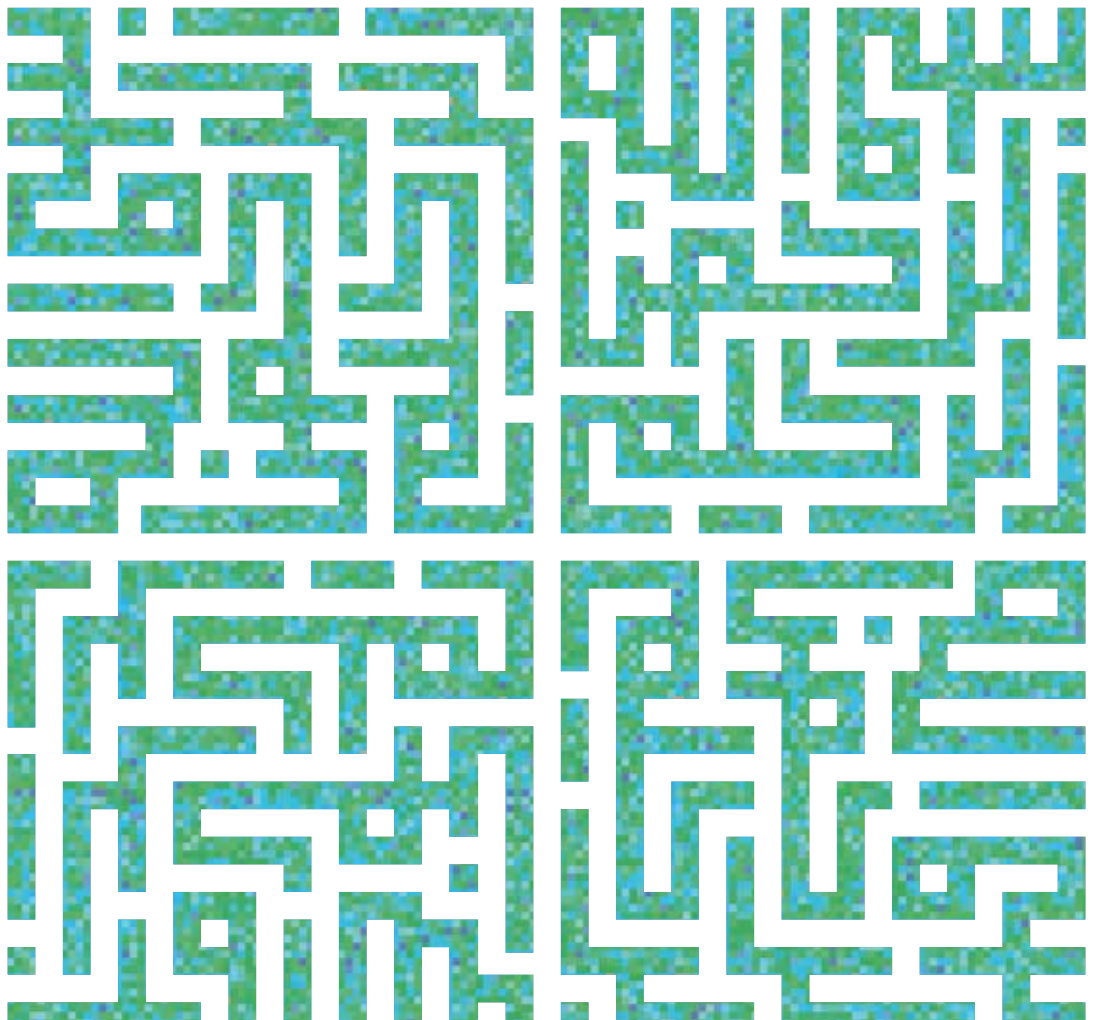

Julkaisuja
Publications

A

Mari Maasilta, Juho Rahkonen ja Pentti Raittila

Islam suomalaisissa joukkoviestimissä

Mari Maasilta, Juho Rahkonen ja Pentti Raittila

Islam suomalaisissa joukkoviestimissä

Tampereen yliopisto
Tiedotusopin laitos

Julkaisuja / Publications
Sarja / Series A 103 / 2008

SARJA   SERIES

Tutkimuksia	A	Studies
Raportteja	B	Reports
Keskusteluja ja katsauksia	C	Discussion and reviews
Opetusmonisteita	D	Textbook materials
Bibliografioita ja luetteloita	E	Bibliographies and catalogues

Myynti:

Tiedekirjakauppa TAJU
PL 617
33014 Tampereen yliopisto
puh (03) 3551 6055
fax (03) 3551 7685
taju@uta.fi
<http://granum.uta.fi>
<http://www.uta.fi/taju>

Taitto ja ulkoasun suunnittelu:
Teemu Helenius

CityOffset Oy
Tampere 2008

ISBN 978-951-44-7236-7 (pdf)

Sisällys

Lähtökohtia	5
Tutkimusasetelma	12
Islam suomalaisessa journalismissa	19
Journalismin islam sijoittuu Lähi-itään	27
Islam politiikkana, uskontona ja kulttuurina	31
Journalismi korostaa islamin väkivaltaisuutta ja ääri-ilmiöitä	34
Islaminuskoiset Suomessa	49
Islamin nainen (ja mies)	53
Toisenlainen kuva islamista	55
Yhteenvetoa ja pohdintaa	62
Kirjallisuus	67
Liite 1: Islamia/muslimeita käsittelevät TV-ohjelmat helmikuussa 2007	
Liite 2: Termit, joita ääri-ilmiöistä on käytetty islam-journalismissa	

Lähtökohtia

Tampereen yliopiston Journalismin tutkimusyksikössä sekä Helsingin yliopiston etnisten suhteiden ja nationalismin tutkimuskeskuksessa (CEREN) aloitettiin viime vuosituhannen vaihteessa opetusministeriön rahoittama pitkäkestoinen tutkimushanke, jossa tarkastelun kohteena on rasismi ja etninen syrjintä Suomen joukkoviestimissä. Merkittävä osa molempien tutkimuslaitosten toimintaa on ollut määrälliseen sisällönerittelyyn perustuva mediaseuranta, jossa on paneuduttu erityisesti etnisten vähemmistöjen esittämiseen sanomalehdissä. Sanomalehtien monitoroinnin lisäksi on tehty tapaustutkimuksia muistakin etnisyyteen liittyneistä mediateksteistä ja niiden vastaanotosta.

Vuoden 2007 alussa alkaneessa uusimmassa osaprojektissa tarkastelu liittyy aikaisempien vuosien tapaan maahanmuuttoon, mutta tarkastelun kohteena ei nyt ole etnisyys, vaan uskonto ja kulttuuri: islamin ja muslimien esittäminen Suomen joukkoviestimissä. Tämä tutkimushanke liittyy aikaisempaan etnisyyttä ja rasismitutkimukseemme ainakin kahdella tavalla. Ensinnäkin, myös nyt on kysymys erilaisten kulttuurien kohtaamisesta, maahanmuutosta, toiseudesta ja pyrkimyksestä monikulttuurisen yhteiskunnan rakentamiseen. Toiseksi tutkimuksessa hyödynnetään etnisyyttä koskevissa seurantatutkimuksissa kehitettyjä tutkimusmenetelmiä, niin määrällistä kuin laadullistakin mediatekstien sisällönanalyysia. Uutta nyt alkaneessa osaprojektissa on se, että mukaan tutkimusaineistoon on otettu myös joukkoviestinten ulkomaanaineisto.¹

Aivan viime vuosiin saakka islam on ollut suomalaisille jokseenkin etäinen aihe, mutta sen merkitys on koko ajan lisääntymässä. Keskustelu islamin suhteesta Suomeen ja suomalaisiin ei ole relevanttia ilman, että otetaan huomioon

---

1 Tämän raportin kirjoittajien lisäksi projektin suunnitteluun ja aineiston keräämiseen ja analyysiin ovat osallistuneet Pauliina Lehtonen ja Mikko Marttinen Journalismin tutkimusyksiköstä. Analyysiin ja tulkintoihin on vaikuttanut myös ruotsinkielisen aineiston tutkija Karin Creutz-Kämppi (CEREN), joka oli tämän projektin väliraportin yhtenä kirjoittajana. Kirjoittajista Mari Maasilta on analysoinut lehti- ja tv-aineiston ja vastannut raportin viimeistelyä. Juho Rahkonen on osallistunut aineiston analyysiin. Pentti Raittila on tehnyt tutkimussuunnitelman ja osallistunut tutkimukseen sen käynnistysvaiheessa. Kaikki kolme ovat osallistuneet loppuraportin kirjoittamiseen.

islamin käsittely mediassa. Nykyaikaisessa yhteiskunnassa ihmisten tiedonsaanti on entistä enemmän tiedotusvälineiden varassa, ja näin on asianlaita etenkin islamin kohdalla. Mitä vähemmän kokemuksia ihmisillä on jostain asiasta oman arkielämänsä kautta, sitä vahvemmin heidän käsityksiinsä saattaa vaikuttaa aiheen käsittely mediassa.

Internetin yleistymisen myötä yhä useammalla on nopea ja vaivaton pääsy vaihtoehdoisen tiedon lähteille, joten he eivät ole pelkästään perinteisten joukkoviestimien eli lehdistön, television ja radion varassa. On tosin epätodennäköistä, että tavallinen median käyttäjä ottaisi itse asiakseen syventää tietämystään islamista. Tiedonhankinta Internetistä vaatii enemmän omaa aktiivisuutta kuin perinteisen median käyttö. Niinpä perinteinen media on edelleen avainasemassa määriteltäessä suomalaisyleisön ja islamin suhdetta.

Harvat länsimaiden ihmiset ymmärtävät, miten erilaista maailmankuvaa itäiset ja läntiset uskonnot edustavat. Länsimaisten yhteiskuntien lainsäädäntö ja tavat perustuvat paljolti juutalais-kristilliseen arvopohjaan, ja niille on ominaista muun muassa politiikan ja uskonnon erottaminen. Islam on uskontona kokonaisvaltaisempi, ja se vaikuttaa arkielämään tiiviimmin kuin keskiverto-kristityillä.

Toisaalta voidaan korostaa islamin, juutalaisuuden ja kristinuskon yhtäläisyyksiä: ne kaikki ovat Lähi-idässä syntyneitä monoteistisia eli yksijumalaisia uskontoja, joilla on muun muassa yhteisiä profeettoja. Tästä muistutti muun muassa yhdysvaltalainen *National Geographic* -aikakauslehti laajassa artikkelissaan joulukuussa 2001, muutama kuukausi New Yorkin ja Washingtonin terrori-iskujen jälkeen.² Se oli vaikutusvaltaisen lehden humaani yritys kuroa umpeen niitä railoja, jotka olivat revenneet islamilaisen ja länsimaisen maailman välille syyskuun 11. päivän tapahtumien jälkeen. Itse artikkelissa ei käsitelty terrorismia, vaan yhden keskeisen profeetan, Abrahamin, elämää, mutta islamin ja terrorismin välinen yhteys tuotiin hienovaraisesti esiin lehden pääkirjoituksessa. Tuona aikana tuskin löytyi lukijaa, joka ei olisi tehnyt tällaista kytkentää joka tapauksessa.

Kriittisestä näkökulmasta voidaan ajatella, että nostamalla uskonnolliset teemat näin näkyvästi jutun keskiöön *National Geographic* tulee korostaneeksi islamilaisen ja länsimaisen maailman vastakkaisuuden uskonnollista perustaa samalla kun esimerkiksi taloudelliseen eriarvoisuuteen liittyvät seikat jäävät taka-alalle. Uskonnon merkitystä korostamalla lehti myös tukee konservatiivista ideologiaa, mikä johtaa epäsuorasti George W. Bushin politiikan oikeuttamiseen. *National Geographicin* Abraham-artikkelia voidaan kuitenkin pitää

---

2 Szulc 2001, 90.

myös tervetulleena sillanrakennuksena uskontojen ja kulttuuripiirien välille, ja luultavasti valtaosa lukijoista tulkitse sen näin.

Journalismi on maallinen instituutio

Edellä oleva esimerkki osoittaa, miten monitulkintainen ja tunteita herättävä aihe uskonto on medialle. Länsimaisella medialla on varsin jännitteinen suhde jo oman kulttuuripiirinsä valtauskontoon, kristinuskoon. Kun kyseessä on vieraampi uskonto, kuten islam, jännitteisyys lisääntyy entisestään. Uskonnon ja median välisen jännitteisyyden juuret juontuvat journalismin historiaan: journalismi on järkipäisyyttä korostavan ja yliluonnolliseen epäillen suhtautuvan valistusideologian perillinen.

Länsimaisten yhteiskuntien kehitystä on jo pitkään kuvattu niin sanotulla sekularisaatioteorialla.³ Sen mukaan elintason nousun ja modernin elämäntavan myötä ihmisten maailmankuva muuttuu aiempaa rationaalisemmaksi. Tieteen ja teknologian kehittyessä eksistentiaalinen turvallisuudentunne lisääntyy niin paljon, ettei maailman selittämiseen enää tarvita mitään yliluonnollista, kuten Jumalaa. Lisäksi yksilöllistyminen heikentää ihmisten perinteisiä yhteisöllisiä siteitä, ja tämä näkyy muun muassa seurakuntien toiminnassa. Sekularisaatioteorian mukaan uskonnon asema siis heikkenee väistämättä niin ihmisten arkielämässä kuin median sisällöissä.⁴

Taisto Lehikoisen mukaan moderni media voidaan nähdä jopa uskonnon haastajana ja kilpailijana, sillä media esittää liberaalis-sekulaareista arvotarkoituksesta käsin joka päivä väitteitä, jotka haastavat uskonnon tarjoaman maailmankuvan.⁵ Toisaalta journalismi liberaalina instituutiona ei myöskään ole lähtökohtaisesti uskonnon*vastainen*.

Vaikka journalismissa on sisäänrakennettuna vapaamielinen ja maallinen orientaatio, siinä ei ole mitään erityistä vihamielistä suhtautumista islamiin ja muslimeihin. Periaatteessa islamin pitäisi olla journalismille aihe siinä missä muutkin aiheet. Käytännössä maailmanpoliittinen tilanne ja kansainvälisen uutisvälityskoneiston rakenteet vaikuttavat kuitenkin siihen, millä tavalla painottuneen kuvan media tulee antaneeksi islamista.

---

3 Ks. esim. Berger 1999, myös sekularisaatioteorian kritiikistä.

4 Rahkonen 2007, 11.

5 Lehikoinen 2003, 302.

Suomalaisilla on huoli kulttuurinsa omaleimaisuudesta

Vaikka Suomi on osa läntisten teollisuusmaiden kulttuuripiiriä, Suomen ja suomalaisten suhde islamiin poikkeaa ratkaisevasti monien anglosaksisten maiden näkökulmasta islamiin. Kun näiden maiden kommentaattorit kirjoittavat islamin ja median suhteista, mukana on usein ulko- ja turvallisuuspoliittinen aspekti. Väitettä islamin lännelle muodostamasta uhasta käytetään usein poliittisena työkaluna, joskin käytännön todellisuus eli maiden väliset yhtenevät intressit työvoima- ja talouskysymyksissä usein estävät ainakin kärjekkäimmän ideologisen vihanlietsonnan⁶.

Pienenä, syrjäisenä ja pitkälti puolueettomana maana Suomella ei ole islamilaisten maiden suuntaan merkittäviä ulkopoliittisia intohimoja, minkä vuoksi Suomessa median suhde islamiin ja muslimeihin ei ole niin avoimesti muukalaisvastaisuuden värittämää kuin monissa muissa länsimaissa. Etenkin monikulttuurisissa siirtolaistaustaisissa valtioissa, Kanadassa ja Australiassa, käydään jatkuvasti keskustelua muslimeihin liitetyistä stereotypioista. Erona Suomen tilanteeseen on, että näissä maissa terrorismi on media-agendalla vahvasti edustettuna, kun taas identiteettiä ei pidetä niin herkkänä asiana, koska maissa on jo muutenkin väkeä joka puolelta maailmaa.

Suomalaisten suhdetta terrorismin uhkaan kuvaa hyvin se, että noin puolet kansasta katsoo Yhdysvaltojen ja Venäjän julistaman niin kutsutun terrorisminvastaisen sodan *vähentävän* Suomen turvallisuutta, vaikka sen alkuperäinen tarkoitus lienee ollut turvallisuuden lisääminen koko maailmassa. Vain 14 prosenttia katsoo, että terrorismin vastainen sota lisää Suomen turvallisuutta. Toisaalta kun kysymys on EU:n toiminnasta terrorismia vastaan (ei siis sodasta vaan toiminnasta), luvut ovat toisin päin eli puolet uskoo sen lisäävän Suomen turvallisuutta.⁷

Kun katsotaan sitä yleistä asenneilmastoa, jossa suomalainen media toimii, kuva ei vaikuta ulkomailta tulevien vaikutteiden kannalta järin mairittevalta: peräti 70 prosenttia suomalaisista on samaa mieltä sen väitteen kanssa, että ”suomalaisten tulisi tehokkaasti varjella kulttuurinsa omaleimaisuutta yhä lisääntyvää kansainvälistymistä vastaan”. Tällainen ajattelu on toki yleistä muissakin Euroopan maissa, joten se ei ole suomalaisten erityispiirre.⁸ Tulos ei myöskään välttämättä kerro erityisestä vihamielisyydestä kansainvälisiä vaikutteita kohtaan, vaan kysymys lienee useimpien kohdalla vilpittömästä oman kulttuurin huolenpidosta – niin häilyvä ja sopimuksenvarainen käsite kuin ”kulttuurin

6 Hippler 1999.

7 Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta 2006.

8 Haavisto, Nyberg & Kiljunen, 2007, 59.

omaleimaisuus” globalisoituneessa maailmassa onkin. Selvää kuitenkin on, että edellä mainitun tutkimuksen perusteella useimmat suomalaiset eivät ole ottamassa islamia ja siihen liittyviä kulttuuripiirteitä ainakaan avosylin vastaan. Seuraava mielipidekirjoitus (AL 23.2.2007) tiivistänee monen tunnot:

Oliko ministeri Tanja Saarelan esitys valtion tuesta eri uskonryhmille keskustan virallinen kanta? Halutaanko siis rakentaa moskeijat verovaroin Suomeen? (Nimimerkki: Vaalit tulossa)

Muslimien määrä Suomessa lisääntyy

Islam ja muslimit olivat pitkään suomalaisille kaukaisia asioita. Tataarimuuttajien mukana islam oli kulkeutunut Suomeen jo 1870–1940-luvuilla, mutta vasta vuosituhatosen viimeisellä vuosikymmenellä tämä uskonto ja sen edustajat tulivat toden teolla suomalaisten ja maan median tietoisuuteen. 1990-luvulla muslimien määrä alkoi kasvaa nopeasti, kun Suomeen muutti pakolaisia ja muita siirtolaisia Somaliasta, Lähi-idästä ja Balkanilta.

Islam laajassa mittakaavassa on suomalaisille niin uusi ilmiö, että yhteiskunnassa ja kulttuurissa vallitsevat ajattelun syvärakenteet eivät ole vielä ehtineet muuttua nykytilannetta vastaaviksi. Suurin osa nykyisin vaikuttavista ihmisistä on kasvanut aikuisiksi aikana, jolloin Suomi oli paljon nykyistä suljetumpi ja maassa oli vain vähän ulkomaalaisia. Koska Suomi on ollut niin pitkään etnisesti ja kulttuurisesti – jopa geneettisesti – homogeeninen maa, kansalaisten enemmistö on tottunut ajattelemaan, että on olemassa tietty pysyvä ja muuttumaton suomalaisuuden malli. Maahanmuuttajia arvioidaan ensisijaisesti sen perusteella, miten hyvin tai huonosti he pystyvät mukautumaan tämän mallin asettamiin vaatimuksiin.

Uskonnontutkija Tuomas Martikaisen mukaan Suomessa asuu kaikkiaan 35 000–40 000 muslimia, mikä vastaa 0,7 prosenttia asukkaista. Arvio perustuu laskelmaan, jonka mukaan Suomessa on noin 800 käännyännäistä eli islamiin palannutta, kuten islamilainen käsite kuuluu, ja noin 700 tataaria. Kun käännyännäiset ja tataarit lasketaan yhteen, saadaan heidän kokonaismääräkseen noin 1500. Lisäksi Suomessa toimii noin 40 moskeijayhteisöä, joista osa on järjestäytynyt uskonnolliksi yhdyskunniksi ja osa on rekisteröitynyt tavallisiksi yhdistyksiksi. Rekisteröidyissä islamilaisissa uskonnollisissa yhdyskunnissa on reilut 4200 jäsentä. Itse maahan muuttaneita ensimmäisen sukupolven muslimeita Suomessa asuu noin 27 000, ja maahanmuuttajien lapsia eli toisen sukupolven muslimeita noin 8000. Toisen sukupolven uskonnollisuudesta aktiivi-

suudesta ei ole varmaa tietoa, ja muslimien kokonaismäärä on todennäköisesti tätä arviota suurempi.⁹

Suomeen muuttaneet muslimit ovat useimmiten somalialaisia, albaaneja, bosnialaisia, irakilaisia, turkkilaisia ja iranilaisia. Muslimien määrä nousee lähivuosina sekä maahanmuuton että muslimiperheiden korkean syntyvyyden seurauksena. Suomen muslimien välillä on suuria eroavaisuuksia, jotka liittyvät uskonnon harjoittamiseen, etniseen taustaan sekä henkilöiden omaan maahanmuuttohistoriaan.¹⁰

Suomi oli ensimmäinen eurooppalainen valtio, joka virallisesti tunnusti islamilaisen yhteisön.¹¹ Suhde islamiin tuli entistä enemmän esille Iranin vuoden 1979 vallankumouksen jälkeen. Sen jälkeen Lähi-idän tilanne sekä median vilkas keskustelu *Saatanallisten säikeiden* julkaisemisen ja ajatollah Khomeinin Salman Rushdielle julistaman kuolemantuomion yhteydessä toi islamin esiin konfliktien valossa, jossa monet eurooppalaiset muslimiyhteisöt kokivat tulensa leimatuiksi.¹²

Läntisille islam-käsityksille on ollut tyypillistä islamin pitäminen monoliittisena uhkana.¹³ Yksi tämän mediatutkimuksen tärkeitä kysymyksiä on selvittää, missä määrin suomalainen journalismi puhuu islamista eriytyvänä ja monenlaisiin suuntauksiin jakautuneena, missä määrin epämääräisen yhtenäisenä voimana. Tähän liittyen on tärkeää selvittää, miten journalismi islamista puhuessaan liittyy sen terrorismiin tai terrorismista puhuessaan kytkee sen islamiin. Samaan kytkökseen liittyy myös Suomessa asuvien muslimien mahdollinen yhdistäminen ja eriyttäminen Suomen ulkopuolella esiintyvistä muslimiryhmistä.

Islamia koskeva mediatutkimus

Islamin ajankohtaistuminen Suomessa niin maahanmuuton kuin kansainvälisten tapahtumien vuoksi on moninkertaistanut islamia koskevan tutkimuksen maassamme¹⁴. Islamin käsittelyä mediassa on kuitenkin tutkittu niukasti. Anssi Männistö¹⁵ on tutkinut islamin visuaalista esittämistä aikakauslehdissä ja internetissä, ja CERENin ruotsinkielisen median analyysissä on tehty islamiin liittyviä tapaustutkimuksia¹⁶. Viime vuosien joukkoviestinnän etnisyyteen liit-

---

9 Martikainen 2007.

10 Sakaranaho 2002.

11 Sakaranaho 2002.

12 Khan 2000, 34; Knutsson 1991, 59–63.

13 Said 2001, 63–66.

14 Taira 2006.

15 Männistö 1999, 2002a, 2002b, 2004b 2005.

16 Creutz et al 2002; af Heurlin 2006; Creutz 2007.

tyvissä väitöskirjoissa ja muissa laajemmissa tutkimuksissa islamia on sivuttu, mutta vain osana etnisyyden käsittelyä¹⁷.

Lisäksi islamin julkisuuskuva on käsitelty paljonkin uskontoja ja Lähi-itää koskevissa kirjoissa ja artikkeleissa, mutta systemaattista ja kattavaa tutkimusta islamista suomalaisessa mediajulkisuudessa ei ole tehty. Hyvänä taustana omalle tutkimuksellemme on Teemu Tairan alkamassa oleva tutkimus, jonka yhteydessä analysoidaan muiden uskontojen ohella myös islamin käsittelyä Helsingin Sanomissa vuodesta 1946 alkaen.¹⁸

Muualla Euroopassa islamia on käsitelty enemmän, ja kansainvälinen islamia käsittelevä mediatutkimus otetaan taustana ja vertailukohteena huomioon tämän tutkimuksen toteutuksessa. Hollannissa toteutettiin pari vuotta sitten perusteellinen sisällön erittely islamia koskevasta journalismista (Islam in the Press). Euroopan muukalaisvihan ja rasismien vastainen keskus (EUMC) on koonnut yhteen islamia ja islamofobiaa koskevia mediatutkimuksia, joita toteutettiin useissa Euroopan maissa 11.9.2001 terrori-iskujen jälkeen sekä vuoden 2005 Lontoon pommi-iskujen jälkeen¹⁹.

Jaakko Hämeen-Anttilan toimittamassa seminaariraportissa ”Islamin ja arabi-maailman kuvat mediassa” (2004) on koottu islamin mediarepresentaatioita koskevia lyhyitä kirjoituksia. Teksteissä käsitellään Suomen lisäksi Iso-Britannian ja Ruotsin joukkoviestimiä. Suomalaisina kirjoittajina Hämeen-Anttilan lisäksi ovat Sylvia Akar (Islam – vieras veljemme), Susanne Dahlgren (Musliminainen – ikuisesti alistettu) ja Anssi Männistö (Katsaus median islam-kuvastoon).

Tampereen yliopiston Journalismin tutkimusyksikössä päättyi keväällä 2007 Risto Kuneliuksen johtama tutkimushanke ”Sananvapaus uutisaiheena”, joka käsitteli Muhammed-pilakuviin liittyvää journalismia Suomessa ja 13 muussa maassa²⁰. Tämän tutkimuksen pääkysymys oli, miten sananvapautta eri maiden lehdissä Muhammed-kohun yhteydessä konstruointiin. Suomea koskevassa osatutkimuksessa huomio kiinnittyi myös siihen, kuinka lehtikirjoittelussa kiista pilakuvista aluksi kehystettiin erityisesti islamin ja tanskalaisten ja myöhemmin islamin ja länsimaiden väliseksi konfliktiksi. Journalismi siis tuotti ja uusinsi kuvaa kahtiajakautuneesta maailmasta, jossa vastapoleina ovat moderni, sekulaari ja rationaali länsi ja keskiaikainen, uskonnollinen ja mahdollisesti väkivaltainen itä.²¹

17 ks. Horsti 2005, Kuusisto 2000, Maasilta 2007, Pietikäinen 2000, Raittila 2004.

18 Taira 2007.

19 EUMC 2002b, 2003 ja 2005; islamia sivutaan myös laajassa mediaselvityksessä EUMC 2002a.

20 Reading the Mohammed Cartoons Controversy 2007. Ks. myös tutkimukseen liittyvät artikkelit vuoden 2007 Journalismikritiikin vuosikirjasta (Tiedotustutkimus 1/2007).

21 Tässä kappaleessa esiteltyjä mediatutkimuksia referoidaan laajemmin tutkimuksemme väliraportissa (Raittila, Creutz ja Maasilta, 2007, 5–8).

Tutkimusasetelma

Aineisto

Tätä tutkimusta varten on tehty systemaattinen mediaseuranta, jossa huomion kohteena ei ole niinkään yksittäinen merkittävä uutistapahtuma vaan rutiinomaisen, tavallisen uutisoinnin yhteydessä syntyvä kuva islamista. Tarkastelumme koskee vain journalismia eli median uutis- ja dokumenttiaineistoa. Joukkoviestinnän fiktiivisen aineiston muslimikuva vaatisi oman erityistutkimuksensa.

Tutkimusaineisto koottiin vuoden 2007 helmikuun 12.–28. päivänä viidestä sanomalehdestä, *Helsingin Sanomista*, *Aamulehdestä*, *Turun Sanomista*, *Savon Sanomista* ja *Iltalehdestä*. Sanomalehtijuttuja kertyi 212 (Taulukko 1.). Televisioaineisto on neljältä kanavalta: TV1, TV2, MTV3 ja Nelonen. TV-ohjelmat kerättiin kello 17–23 lähetetyistä ajankohtaisohjelmista ja dokumenteista. Uutislähetyksistä aineistoon otettiin jokaisen päivän TV1:n puoli yhdeksän pääuutislähetys ja MTV3:n Seitsemän uutiset. Aikakauslehtiaineisto on peräisin helmikuun *Annasta*, *Seurasta*, *Suomen Kuvalehdestä* ja *7 päivää* -lehdestä. Koska aikakauslehdissä islam-aiheista aineistoa oli hyvin vähän, sitä täydennettiin vielä käymällä läpi kaikkien neljän lehden maaliskuun ensimmäiset numerot.

Taulukko 1. Sanomalehtien määrällisen sisällönanalyysin aineisto lehdittäin

	N	%
Helsingin Sanomat	75	35,4
Aamulehti	52	24,5
Turun Sanomat	43	20,3
Savon Sanomat	35	16,5
Iltalehti	7	3,3
Yhteensä	212	100

Lehdistä otettiin aineistoon kaikki jutut, joissa mainitaan sanat islam, islamisti, ääri-islamisti, sunnit, shiit, suufilaisuus, muslimi, muhamettilainen, Muhammed/ Muhammad, profeetta (kun käytetään Muhammad-merkityksessä), imaami, mullah, ajatollah, Allah, koraani, jihad tai pyhä sota. Mukaan otettiin myös jutut, joissa mukana oli joko sanoin tai kuvin selviä islamiin kuuluvia symboleja, asuja tai nimiä, kuten moskeijoita, minareetteja tai muslimihuiviin tai burkhaan pukeutuneita naisia. Ennen aineiston koodaamista siitä karsittiin sellaiset jutut, jotka eivät selvästi liittyneet islamiin, esimerkiksi kuvat huivipäisistä naisista, joista ei voinut selvästi päätellä, että naiset olisivat muslimeita. Keruuvaiheessa mukaan oli otettu myös jutut, joissa mainittiin islamilaisia järjestöjä ja puolueita, kuten Al-Qaida, Taleban, Hizbollah, Hamas- ja Fatah ilman mainintaa liittymisestä islamiin, mutta nämä jätettiin varsinaisen koodattavan aineiston ulkopuolelle. Samoja kriteerejä käytettiin valittaessa lopullinen aineisto tv-ohjelmien analyysiin.

Islamia koskevan kirjoittelun muutoksen selvittämiseksi analysoitiin *Helsingin Sanomia* myös kymmenen ja 20 vuoden takaa. Vuosi 1987 sopii vertailuaineiston keruuvuodeksi sillä perusteella, että siihen mennessä Suomeen ei ollut tullut juuri lainkaan pakolaisia eikä muitakaan maahanmuuttajia islamilaisista kulttuureista (jos mukaan ei lasketa paljon aikaisemmin Suomeen muuttaneita tataareja). Vuoteen 1997 mennessä Suomeen oli muuttanut monta tuhatta muslimia muun muassa Somaliasta ja Bosniasta sekä pienempiä ryhmiä Lähi-idästä ja Afrikasta. Vuonna 1987 islamia käsitteleviä juttuja ilmestyi Helsingin Sanomissa tutkittavalla ajanjaksolla (koko helmikuu) 89 ja vuonna 1997 niitä oli 58 kappaletta. Tutkimuksen pääpaino on kuitenkin vuoden 2007 aineistossa; vuodet 1987 ja 1997 ovat mukana vain täydentävänä materiaalina.

Menetelmänä sisällönanalyysi

Tämän tutkimuksen pääasiallisena menetelmänä on sisällönanalyysi (sisällön erittely), joka on journalismin tutkimuksessa eniten käytettyjä menetelmiä. Sen etuna on muun muassa, että systemaattisesti kerätystä aineistosta saadaan suhteellisen yksinkertaisin toimenpitein esiin tilastollisia säännönmukaisuuksia, joita voidaan käyttää yksityiskohtaisemman analyysin pohjana. Määrällinen ja laadullinen tutkimus eivät ole toisistaan erillisiä, vaan jo muuttujien muodostamisessa tarvitaan laadullista tulkintaa. Sitten kun muuttujat on määritelty ja operationalisoitu eli puettu kysymysten muotoon, aineisto koodataan valmiin rungon mukaisesti. Myös tähän vaiheeseen sisältyy laadullista tulkintaa, koska aina ei ole itsestään selvää, mihin kategoriaan jokin juttu kuuluu.

Sisällönanalyysin avulla on pyritty erityisesti etsimään tietoa siitä, mistä näkökulmista ja missä yhteyksissä islamista ja muslimeista puhutaan. Tähän liittyy muun muassa se, mielletäänkö islam journalismissa uskonnolliseksi, kulttuuriseksi vai poliittiseksi asiaksi ja jos mielletään, niin miten erottelua tehdään. Analyysissä kiinnitetään huomiota myös muutamiin erilliskysymyksiin, joista tärkeimpiä ovat naisen asema islamilaisissa kulttuureissa ja Suomen muslimien keskuudessa sekä islaminuskoisten elämä Suomessa.

Määrällisessä sisällön analyysissä kiinnitetään huomiota islamia ja muslimeja koskevien juttujen teemoihin ja näkökulmiin sekä niissä esiintyviin puhujiin ja muihin toimijoihin. Aikaisempiin sanomalehtien monitorointitutkimuksiin verrattuna määrällinen sisällön erittely toteutetaan pelkistetympin, ja vastaavasti enemmän huomiota kiinnitetään juttujen verbaalisten ja visuaalisten ilmaisukeinojen laadulliseen analyysiin. Vuosien 1987 ja 1997 vertailuaineistot sekä vuoden 2007 aikakauslehtien ja television uutis-, ajankohtais- ja dokumenttiohjelmien islam-aineistot analysoidaan ensisijaisesti laadullisin menetelmin eli kuvailemalla juttujen sisältöä sekä erittelemällä tarkemmin joidenkin keskeisten teemojen esittämisessä käytettyjä visuaalisia ja verbaalisia ilmaisukeinoja.

Erityisesti tutkimuksessa kiinnitetään huomiota seuraaviin teemoihin ja niiden esittämisessä käytettyihin journalistisiin ilmaisutapoihin:

- Kuka tai ketkä puhuvat islamia ja muslimeja käsittelevissä jutuissa? Missä määrin puhujia ja jutun näkökulman määrittäjiä ovat muslimit, missä määrin muut? Mitä teemoja muslimit nostavat esiin, mitä taas juttujen muut puhujat?
- Millaisten teemojen yhteydessä islamista puhutaan. Tässä yhteydessä eritellään muun muassa sitä, missä määrin islamista puhutaan maahanmuuttoon, uskontoon tai Suomen ulkopuolella tapahtuviin kriiseihin ja terrorismiin liittyvien aiheiden ja tapahtumien yhteydessä.
- Miten jutuissa tuotetaan, uusinnetaan tai puretaan ajattelumalleja, jotka rinnastavat tai samastavat islamin ja terrorismin?
- Miten jutuissa tuodaan esiin islamin eri suuntaukset, esimerkiksi ero poliittisen islamin, fundamentalistien ja muiden muslimien välillä?
- Miten jutuissa yhdistetään islamilaisen maailman tapahtumat Suomessa asuviin muslimeihin? Ja päinvastoin: miten media mahdollisesti eriyttää Suomen muslimit muualla asuvista muslimeista?

Kriittinen katse aineiston ja metodien valintoihin

Määrällisessä tutkimuksessa joudutaan tekemään operationalisointia, ja siinä tutkijan oma tulkinta on aina mukana. Operationalisointi tarkoittaa sitä, että abstrakti käsite (tässä tapauksessa islam-kuva suomalaisessa mediassa) muutetaan asteittain konkreettisemmiksi väitteiksi ja kysymyksiksi tavalla, joka mahdollistaa lehtijuttujen luokittelun muuttujiksi. Tavallaan voidaan sanoa, että aineisto heijastaa – muuntuneena – takaisin tutkijan käsitysmaailmasta tehdyt kysymykset. Siinä mielessä aineisto ei ole vain empiriaa, vaan materialisoitunut kaiku.²²

Tutkimus ei siis pelkästään mittaa kohdettaan, vaan se myös heijastaa tutkijan käsityksiä maailmasta ja ennen kaikkea hänen normatiivisia esioletuksiaan. Jos tutkija on omistautunut syrjinnän ja rasismien vastustamiselle ja hänellä on suvaitsevainen ja ymmärtäväinen maailmankuva, hän todennäköisesti herkistyy näkemään islam-journalismissa puutteita ja vääristymiä. Vastaavasti toinen tutkija saattaa antaa vähemmän painoarvoa journalismin marginalisoiville piirteille ja suhtautua ymmärtäväisemmin journalismin rooliin länsimaisen kulutusyhteiskunnan osana.

Kysymys on näkökulman valinnasta. Jo se, että tutkimuskysymyksissä puhutaan toiseuden tuottamisesta tai etnisyydestä, sisältää tietyn ennako-oletuksen journalismin eriarvoistavasta luonteesta. Jonkin näkökulman valitseminen ei tietenkään vie tutkimukselta sen tieteellistä arvoa – eihän näkökulmatonta tutkimusta olekaan – mutta tutkimuskysymyksiä ohjaavat esioletukset on syytä pitää näkyvillä ja niitä on hyvä ruotia kriittisesti.

Tämän tutkimuksen esioletukset perustuvat aiempiin tutkimustuloksiin, joiden mukaan terrori-iskut, Lähi-idän tilanne ja mielenosoitukset länsimaissa julkaistuja islamiin liittyviä kirjoja ja artikkeleita vastaan ovat tuoneet islamin esiin konfliktien valossa ja saaneet länsimaat kokemaan islamin monoliittisena uhkana.

Myös aineiston valintakriteerit vaikuttavat siihen, millainen kohde tutkimuksella on. Kun päätimme, että aineistoon tulevat jutut sisältävät sanan ”islam” tai siihen liittyviä sanoja, monia juttuja, esimerkiksi Al-Qaidaa, Fatahia ja Hamasia koskevia, jäi ulkopuolelle. Näitä järjestöjä voidaan jutuissa kuvata joko niiden nimillä tai islam-aiheisten etuliitteiden kanssa. Ensin mainitut jutut ovat siis karsiutuneet tästä tutkimuksesta. On mahdollista, että islamin ja terrorismin kytkeminen mediassa on aiheuttanut ainakin osassa yleisöä sellaisen käsityksen, että nämä kaksi asiaa kuuluvat ilman muuta yhteen. Tässä

---

22 Ronkainen 1999, 125.

tutkimuksessa lähdetään kuitenkin siitä, että kyseisten järjestöjen käsittely mediassa ei välttämättä liity islamista välittyvään kuvaan.

Islamilaisia organisaatioita identifioidaan journalismissa hyvin vaihtelevasti. Tämä tuli esiin esimerkiksi palestiinalaisten puolueiden Fatahin ja Hamasin yhteydessä: ihmettelimme, miksi aineistossamme oli niin vähän Israelin ja palestiinalaisten väliseen konfliktiin liittyviä juttuja, vaikka aiheesta suomalaisissa sanomalehdissä kirjoitetaan jatkuvasti. Molempia palestiinalaisten valtapuolueita on suomalaisessa journalismissa yleensä pidetty islamilaisina puolueina, joten tällä perusteella juttuja olisi käsityksemme mukaan pitänyt löytyä enemmän.

Vuoden 2007 tutkimusaineistossa ainoat aiheeseen liittyvät sanomalehtijutut kertoivat Al-Aksha moskeijan kaivausten jatkumisesta (AL 12.2.) ja siitä, että Israel oli surmannut Jihadin komentajan Länsirannalla (AL 22.2.). Ensimmäinen juttu oli päätyneet aineistoon hakusanan ”moskeija” ja toinen hakusanan ”jihad” perusteella. Tarkistaaksemme, kuinka paljon hakusanojen valinta oli vaikuttanut kyseisen aiheen päättymiseen aineistoomme, kävimme uudestaan läpi tutkimusjaksomme *Aamulehdet* ja *Helsingin Sanomat*. Haku tuotti tulokseksi viisi juttua, joissa raportoitiin Fatahin ja Hamasin toiminnasta joko palestiinalaisalueilla tai ulkomailla. Hamas nimetään näissä jutuissa joko ”radikaaliksi Hamas-järjestöksi” (HS 22.2.), ”palestiinalaiseksi Hamas-järjestöksi” (HS 27.2.), ”Hamas-järjestöksi” (HS 28.2.), ”liian äärimielisenä pidetyksi Hamasiksi” (AL 18.2.) tai ”radikaaliksi Hamas-liikkeeksi”. Vastaavasti Fatahiin viitataan sanoilla ”Fatah-järjestö” (HS 27.2.) ja ”maltillinen Fatah-liike” (AL 19.2.).

Puolueiden identifiointi journalismissa näyttää muuttuneen vuoden 2006 alun jälkeen, jolloin Hamas voitti palestiinalaisten parlamenttivaalit. Tuolloin se esiteltiin *Helsingin Sanomissa* useimmiten ”islamistipuolueena” (27.1.2006), ”islamilaisena vastarintaliikkeenä” (26.1.) tai ”islamistisena Hamasina” (27.1.). Myös vuoden 2007 alkupuolella tällaisia määritteitä Hamasista satunnaisesti käytettiin, mutta useimmiten järjestöön viitattiin enää vain pelkällä nimellä tai puhumalla ”äärijärjestö Hamasista”. Vielä vuonna 2006 Hamas ja Fatah olivat suomalaiselle lukijakunnalle vielä melko tuntemattomia ja niistä puhuttaessa muistutettiin ideologisesta sisällöstä ja puolueiden eroista, mutta nykyisin ne esiintyvät niin usein mediassa, että niitä ei ehkä pidetä tarpeellisena identifioida sen tarkemmin. Kummankaan puolueen islamilaisuus ei liene kuitenkaan muuttunut, joten tällä perusteella myös niihin liittyvät jutut olisi voitu sisällyttää islamia käsittelevään aineistoon.

Samankainen kehitys kuin Hamasin ja Fatahin kohdalla on tapahtunut sellaisten islamilaisten järjestöjen kuin Hizbollah, Taleban ja Al-Qaida kohdalla. Silloin kun järjestöt on tuotu suomalaiseen julkisuuteen, niitä on kutsuttu isla-

milaisiksi, islamistisiksi, kiihkoislamilaisiksi tai ääri-islamilaisiksi järjestöiksi, mutta nykyisin todennäköisesti pelkkä järjestön nimi riittää yhdistämään sen toiminnan islamiin. Tarkistusluennan perusteella myös muutamia Talebania ja Al-Qaidaa käsitteleviä juttuja jäi tutkimusaineiston ulkopuolelle, koska niissä järjestöjä ei nimitetty islamistisiksi järjestöiksi. Esimerkkejä ovat *Helsingin Sanomien* 17.2.2007 julkaisema juttu ”Elinkautisia vankeustuomioita Istanbulin pommi-iskuista” ja 20.2.2007 ilmestynyt ”Taleban valtasi piirikunnan Afganistanissa”. Muuten jutut käyttivät samanlaisia retorisia ilmaisukeinoja kuin muutkin islamia terrorismiin yhdistävät jutut.

Itsemurhaiskut liitetään todennäköisesti myös lähes pelkästään islamilaisiin järjestöihin, mutta tätä ei journalismissa eksplisiittisesti tuoda esiin. Oheinen *Helsingin Sanomien* uutinen (16.2.2007) olkoon esimerkkinä jutuista, jotka eivät kuuluneet varsinaiseen aineistoomme, mutta jotka lukijan tulkinnoissa hyvinkin saattavat yhdistyä islamiin ja muslimeihin.

Tanskassa tuomittiin 17-vuotias vankeuteen terrori-iskun valmistelusta

KÖÖPENHAMINA. 17-VUOTIAS Abdul Basit Abu-Lifa tuomittiin Kööpenhaminassa itäisessä maaosastossa torstaina seitsemän vuoden vankeuteen terrori-iskun valmistelusta.

Tuomion mukaan hän valmisteli terrori-iskua kahden miehen kanssa, joista toinen on tanskanturkkilainen ja toinen ruotsinbosnialainen. Nämä on jo aiemmin tuomittu vankeuteen Sarajevossa Bosniassa.

Heillä oli pidätyshetkellä hallussaan 20 kiloa räjähteitä, itsemurhavidео ja pommivyö. Bosnian poliisi onnistui estämään suunnitellun terrori-iskun.

Torstainen tuomio oli ensimmäinen terrorismilain perusteella annettu Tanskassa. Terrorismipykälän taustalla on terrori-isku New Yorkin World Trade Centeriin 11. syyskuuta 2001.

Jutun syytetyn nimi, *Abdul Basit Abu-Lifa*, ja hänen kahden yhteistyökumppaninsa identifiointi, *tanskanturkkilaiseksi ja ruotsinbosnialaiseksi*, viittaavat islamilaisiin maihin. Lisäksi jutussa kerrotaan, että syytetyllä oli pidätyshetkellä hallussaan *itsemurhavidео*, jollaisia islamistisilta terroristeilta yleensä on löytynyt.

Miksi islamia ei edellä mainitussa tai vastaavissa jutuissa sitten mainita? Tähän voi olla ainakin kaksi selitystä. Ensinnäkin kyse voi olla poliittisesta korrektiudesta, toimittajan haluttomuudesta leimata islamia negatiivisesti. Toiseksi jutun kirjoittaja voi ajatella, että terroristista tuomitun suhde islamiin tulee jo

riittävän selvästi esiin käytettyjen nimien ja termien kautta. Tai sitten kyse voi olla pelkästä sattumasta eli että kirjoittaja ei ole ajatellut koko asiaa.

Aineistosta jäivät siis pois artikkelit ja TV-raportit, joissa puhutaan terroristijärjestöistä tai itsemurhaiskuista ilman selvää viittausta islamiin uskontona. Jos nämä jutut olisi otettu mukaan, islamista välittyvä kuva olisi ollut vieläkin yhdenmukaisempi ja negatiivisempi kuin se valitun tutkimusaineiston perusteella on.

Toisenlaisiin tutkimustuloksiin olisi varmasti päädytty myös silloin, jos tutkimusaineistoon olisi valittu vain islamia pääaiheena käsittelevät jutut tai jutut, jotka keskittyvät islamiin Suomessa. Nämä harvakseltaan ilmestyvät suvaitsevaisuus- ja taustajutut eivät kuitenkaan yllä samaan huomioarvoon yleisön silmissä kuin suuret ja näyttävät konfliktiraportit. Lisäksi aineistoa olisi pitänyt kerätä paljon pidemmältä ajalta kuin nyt on tehty.

Islam suomalaisessa journalismissa

Sanomalehtiaineisto

Kun suomalainen tiedotusväline tekee uutisen jostakin Itä-Euroopan maasta, sitä käsitellään lähes aina osana Euroopan unionia. Kyseisen maan asukas saattaa kysyä, miksi journalisti ei tee juttua hänen maastaan *sinänsä*. Journalismilla on siis perustavanlaatuisia vaikeuksia käsitellä asioita ja ilmiöitä niiden omista lähtökohdista. Poikkeuksen tekee matkailujournalismi, jossa eri maat ja niiden kulttuurit ovat yleensä juttujen pääkohteina. Matkailujournalismissakin on mukana usein – muttei läheskään aina – ulkopuolisen katse: toimittaja projisoi oman kulttuuripiirinsä tulkintakehykset jutun kohteeseen. Tällöin yleisölle välittyy maasta erilainen kuva kuin jos toimittaja olisi yrittänyt ymmärtää kohdettaan sisältä päin.

Tämä havainto pätee myös islamin esittämiseen suomalaisessa journalismissa. Yleisesti voidaan todeta, että islam ja muslimit ovat harvoin jutun kirjoittamisen tärkein syy, vaan aihetta käsitellään johonkin toiseen ilmiöön liittyvänä. Tämä lienee seurausta siitä, että journalismi on ympäröivän yhteiskunnan tuote. Liberaali ja maallinen, yksilöllisyyttä, kilpailua ja taloudellista toimeliaisuutta perusarvoinaan pitävä länsimainen teollisuusyhteiskunta ei välttämättä ole kovin otollinen ympäristö islamista kertovalle journalismille. Ylipäänsä journalistien, niin kuin useimpien muidenkin ihmisten, on vaikea irtautua omasta kokemusmaailmastaan, johon heitä on sosiaalistettu koko elämän ajan.

Tutkimassamme aineistossa islam oli jutun pääaihe vain 21 jutussa, kun 137 jutussa islam tuli esiin sivuaiheena esimerkiksi konfliktia selittävänä tai taustoittavana asiana, mutta ilman että uskontoon liittyviä asioita olisi laajemmin käsitelty (Taulukko 2.). Pelkkänä mainintana islam tuli esiin 54 jutussa. Toisaalta nämäkin jutut vaikuttavat käsityksiimme islamilaisista maista ja kulttuureista, vaikkei islam uskontona olisi niissä kovin näkyvästi esillä. Esimerkiksi Aamulehdessä 16.2.2007 olleesta Reijo Noukan taustajutusta ”Elokuva ja Lähi-itä” lukija saa perustietoa islamilaisen maailman maista. Jutun yleissävy on analyyt-

tinen, ja se alkaakin faktojen kertomisella: ”Lähi-idässä on runsaat kaksikymmentä valtiota, joissa on yhteensä noin 200 miljoonaa asukasta. Arabian kieli lukuisine murteineen yhdistää niitä, samoin islam uskontona. Islam yhdistää arabimaita myös Iraniin, jossa ei kuitenkaan puhuta arabiaa, vaan farsia.” Jo sen toteaminen, että islamin vahva alue Lähi-itä ei ole yhtenäinen ja monoliittinen kokonaisuus, muistuttaa lukijoita siitä, että aluetta ei voi puheissa kuitata kevyillä yleistävillä heitoilla. Tällaisten perustietojen esille tuominen on ensimmäinen askel toisten kulttuurien ymmärtämisen ja arvostamisen lisäämisessä.

Taulukko 2. Islamin osuus artikkelissa

	N	%
Pääaihe	21	9,9
Sivuaihe	137	64,6
Maininta	54	25,5
<i>Yhteensä</i>	<i>212</i>	<i>100</i>

Islamin näkyvyyttä mitattiin myös laskemalla erikseen ne jutut, joissa islam tai sitä määrittävät termit ja tunnukset tulivat esiin otsikoissa, väliotsikoissa tai kuvateksteissä. Tällaisia tapauksia oli 22 eli noin kymmenesosa jutuista.

Kaikissa jutuissa islam ei myöskään ollut esillä yksiselitteisesti vaan se mainittiin vain viitteellisesti. Yksiselitteisellä esilläololla tarkoitetaan islamiin liittyvien sanojen esiintymistä jutuissa. Tällaisia juttuja oli 190 eli 89 prosenttia. Viitteellisenä esilläolona pidettiin sitä, että jutussa oli islamiin liittyviä kuvia tai sanoja, esimerkiksi kuva moskeijasta, mutta ei muuta aiheeseen liittyvää. Tällaisia juttuja koko aineistosta oli 22. Eräässäkin jutussa (Savon Sanomat 28.2.2007) islamista muistuttaa vain kuva Euroopan halki pyöräilleestä suomalaismiehestä, jonka takana kohoaa Istanbulin Sininen moskeija minareetteineen. Silti kuva voi tuoda lukijan mieleen Euroopan uskonnollisen moninaisuuden.

Valtaosa jutuista julkaistiin lehtien sisäsivuilla, lähinnä ulkomaansivuilla. Pääkirjoitussivuilla islam-juttuja julkaistiin yhteensä 11 kertaa ja etusivulla 6 kertaa (Taulukko 3.). Juttuja oli kaikenkokoisia, mutta on muistettava, että suurissakin jutuissa islam oli yleensä vain sivuaiheena tai mainintana. Ensisijaisesti islamiin keskittyviä suuria juttuja oli vain kaksi.

Taulukko 3. Jutun sijainti lehdessä

	N	%
Sisäsivuilla	192	90,6
Etusivulla	6	2,8
Pääkirjoitussivulla	11	5,2
Liitteessä	3	1,4
<i>Yhteensä</i>	<i>212</i>	<i>100</i>

Pääosa aineistosta oli uutis- ja taustajuttuja, niihin liittyviä tietolaatikoita tai vinkkejä ja reportaaseja tai haastatteluja. Mielipidekirjoituksia eli pääkirjoituksia, kolumneja ja yleisönosastokirjoituksia oli yhteensä 31 eli 12 prosenttia jutuista. Taulukon 4. kuvaamat muut jutut ovat esimerkiksi arvosteluja, kulttuurisivun juttuja sekä muut lehdet -palstan kirjoituksia.

Taulukko 4. Juttutyyppejä

	N	%
Uutinen, reportaasi tai vastaava	163	76,9
Pääkirjoitus	6	2,8
Kolumni tai vastaava	14	6,6
Yleisönosaston kirjoitus	8	3,8
Muu	21	9,9
<i>Yhteensä</i>	<i>212</i>	<i>100</i>

Uutisjutuista lähes puolessa kirjoittajana lehden oma, free lance -toimittaja tai muu yksittäinen ulkopuolinen toimittaja. Tällaisia juttuja on koko aineistossa yhteensä sata (ks. Taulukko 5.). Vuoden 2007 aineistossa yhdenkään yksittäisen toimittajan panos ei noussut näkyväksi, mikä todennäköisesti kertoo siitä, että tutkituissa lehdissä ei ole toimittajia, jotka erityisesti seuraisivat islamilaisten maiden tapahtumia. Toisin oli vuoden 1987 vertailuaineistossa, jossa *Helsingin Sanomien* oman kirjeenvaihtajan panos on hyvinkin näkyvä, sillä peräti 24 juttua kaikkiaan 89:sta oli Jussi Vuotilan käsialaa.

Uutistoimistoista peräisin olevissa uutisissa lähteeksi on usein merkitty 2–3 uutistoimistoa juttua kohden. Useimmin lähteinä mainittiin Reuters, AFP ja

STT. Aineistossa mainittiin uutislähteenä myös Itar-Tass ja Ritzau kumpikin yhden kerran.

Taulukko 5. Jutun alkuperä²³

	N	%
Oma toimittaja tai freelancer	100	47,2
STT	35	16,5
Reuters	26	12,3
AFP	9	4,2
AP	16	7,5
Muu uutistoimisto (DPA, Itar-Tass, Ritzau)	4	1,9
Ei tietoa	22	10,4
<i>Yhteensä</i>	<i>212</i>	<i>100</i>

Mielipidejuttujen kirjoittajista tutkittiin myös sitä, minkälaisessa yhteiskunnallisessa roolissa kirjoittaja esiintyy sekä kirjoittajan suhdetta islamiin. Mielipidekirjoituksista valtaosa on pääkirjoituksia, vakiopaikoilla julkaistavia kolumneja tai uutisjuttuihin liittyviä kommenttijuttuja, joiden kirjoittajina toimivat viestintävälineiden edustajat. Kahdeksan mielipidejuttua oli yksityishenkilöiden kirjoittamia ja loput kolme virkamiesten ja poliitikkojen kirjoittamia.

Mielipidekirjoittajan suhdetta islamiin voitiin arvioida lähinnä kirjoittajan nimen – onko musliminimi vai ei – ja jutun sisällön perusteella. Yhdenkään mielipidejutun kirjoittajana ei esiintynyt henkilö, joka olisi voitu jollain perusteella selkeästi määritellä muslimiksi. Vain kahdessa mielipidejutussa kirjoittajan voitiin jutun sisällön perusteella arvella mahdollisesti olevan muslimi, mutta mitään kovin vahvaa perustetta tälle olettamukselle ei ollut näissäkään kirjoituksissa.

Vuonna 2007 lähes puolet islamia ja muslimeita käsittelevistä jutuista on kulkeutunut suomalaislehtien sivuille länsimaisten uutistoimistojen AP:n, Reutersin tai AFP:n kautta. Suurin yksittäinen tekijäryhmä on lehden oma toimittaja tai freelancer. Islamia käsittelevän journalismin tekijäpohja on pysynyt käytännöllisesti katsoen muuttumattomana eri otosvuosina. Vuoden 2007 aineistossa

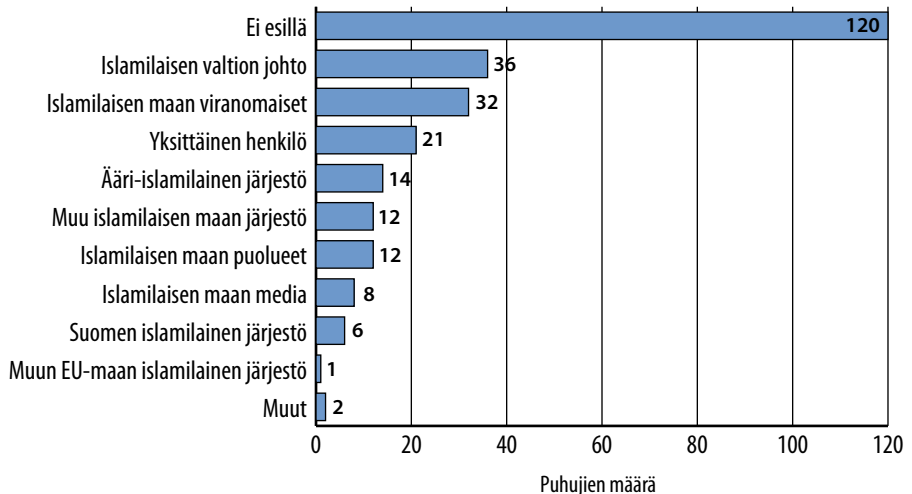
23 Taulukon luvut on laskettu jutun ensimmäiseksi kirjoittajaksi merkityn henkilön tai uutistoimiston mukaan. Suomalaisen lehtien ulkomaanosastojen jutut ovat usein koosteita usean ulkomaisen uutistoimiston lähettämistä jutuista, jolloin lähteeksi on mainittu useita uutistoimistoja.

lähteiden käyttö oli hivenen monipuolisempaa kuin vuosina 1987 ja 1997. Toi- nenkin muuttuja eli maa, johon islam liitetään (ks. Taulukko 6.) viittaa samaan trendiin eli siihen, että islam-journalismi näyttää hieman monipuolistuneen tarkastelujakson aikana. Tälle trendille löytyy selitys luultavasti siitä, että islam on ylipäänsä tullut entistä keskeisemmäksi aiheeksi niin suomalaisessa kuin kansainvälisessäkin tiedonvälityksessä.

Juttujen tekijäpohjasta voidaan myös päätellä jotain siitä, millaisten tiedon- välityskoneistojen kautta suomalaisten lehdenlukijoiden islam-kuvan raken- nusaineokset ovat suodattuneet. Suurten länsimaisten uutistoimistojen osuus islam-journalismissa on varsin suuri, lähes puolet. Jos verrataan tätä suhdetta johonkin toiseen media-aiheeseen, ero on huikea: esimerkiksi Natoa käsittelevässä sanomalehtijournalismissa alle viisi prosenttia jutuista on peräisin ulko- maisilta uutistoimistoilta.²⁴ Nato-kysymys on siis tullut lehdistön välityksellä monin verroin lähemmäksi suomalaisia kuin islam.

Ylivoimaisesti suurin osa islamia ja muslimeja käsittelevistä lehtijutuista on sellaisia, joissa muslimien asioista kertovat muut kuin muslimit itse (Kuvio 1.). Peräti 120 jutussa kaikkiaan 212 jutusta ei ole erotettavissa ketään muslimi- puhujaa. Muslimit ovat siis useimmissa jutuissa sivuosassa, eivätkä he pääse jutuissa puhumaan omista asioistaan.

Kuvio 1. Muslimipuhujat jutuissa, helmikuu 2007

24 Rahkonen 2006, 188.

Juttujen kuvituksena olivat tavanomaiset ulkomaanuutisten kuvat pommi-iskuista syytetyistä henkilöistä ja iskujen uhreista, mielenosoittajista, poliiseista, sotilaista ja poliittisista johtajista, jotka eivät mitenkään näkyvästi liittyneet tutkimuksen aiheeseen. 18 kuvassa esiintyi islamiin tyypillisesti liitettyjä symboleita, kuten partaisia, turbaanipäisiä miehiä, huiveihin ja tummiin kaapuihin pukeutuneita naisia ja tyttöjä ja moskeijoita tai minareetteja. Innovatiivisinta kuvitusta edustaa Hesburger-hampurilaisketjun Lähi-itään laajenemisesta kertova talousjuttu, jonka kuvituksena on digitaalisesti käsitelty kuva Hesen hampurilaiskotelosta, johon on painettu punainen kuunsirppi, mutta tällaiset kuvat ovat poikkeuksia aineistossamme.

Aikakauslehtiaineisto

Aikakauslehdissä islamiin liittyvää aineistoa oli *Suomen Kuvalehteä* lukuun ottamatta hyvin vähän. *Suomen Kuvalehdessä* ilmestyi tutkittuna ajanjaksona 14, *Seurassa* 4, *Seitsemän päivää* -lehdessä 2 ja *Annassa* 1 islamia käsittelevää juttua.

Suomen Kuvalehden jutut muistuttavat aiheiltaan hyvin paljon sanomalehtien islam-juttuja. Ne käsittelevät muun muassa Irakin ja Libanonin sisällissotaa ja Suomessa asuvien maahanmuuttajien elämää. Kaikissa näissä jutuissa islam on sivuaiheena ja tulee esiin vain uutistapahtumaa taustoittavana asiana, esimerkiksi siten, että shiiojen ja sunnien valtataistelu esitetään Lähi-idän konfliktien syyksi.

Laajimmin ja monipuolisimmin islamia käsittelee kaksi monisivuista reportaasia, joista toinen *Suomen Kuvalehdessä* ja toinen *Seurassa*. *Suomen Kuvalehden* reportaasin aiheena on suomalainen muslimi, Ahmed, joka oli uskontonsa takia pidätetty pyrkiessään vierailulle Yhdysvaltoihin. Ahmed on myös tutkimusaineistomme ainoa esimerkki suomalaisesta muslimiksi kääntyneestä henkilöstä. Seuran kahden aukeaman reportaasi ”Haaveena paratiisi” kertoo palestiinalaistyttö Fairouzin elämästä ja opiskelusta Betlehemin yliopistossa. Tietoa shiioista ja sunneista antaa *Suomen Kuvalehden* Bagdad-reportaasin kylkijuttuna julkaistu tietolaatikko ”Sodan osapuolet”. Se esittelee sunnien ja shiiojen perustavaa laatua olevia eroja, asuinpaikkoja ja määriä Lähi-idän eri maissa.

Seurassa julkaistiin Yhdysvaltain presidentinvaaleihin liittyvä ajankohtaisjuttu, joka esittelee demokraattien kilpailevat presidenttiehdokkaat. Puhuttaessa Hillary Clintonin pääkilpailijasta Barack Hussein Obamasta juttu tulee välittäneeksi kaksi virheellistä asiantietoa. Jutussa sanotaan nimittäin seuraavasti ”Mi-

käli *amerikkalaisittain suorastaan tenhoavan nimen* omistava kenialaisperäinen *Osama* valittaisiin, hän puolestaan olisi Yhdysvaltain ensimmäinen värillinen presidentti ja muslimi Valkoisessa talossa”. Ensinnäkin Obaman nimi on kirjoitettu väärin muistuttamaan Osama bin Ladenin nimeä. Lisäksi vaikka Obaman isä oli syntymään muslimi, Obama itse on kristitty ja kuuluu protestanttiseen ja lähinnä reformistiseen United Church of Christ –ryhmään.

Yhdessä *Seuran* yleisönosastokirjoituksessa ihmetellään, miten muslimit voivat antaa lapselleen nimeksi Mohammed, mutta profeetasta ei saa esittää minkäänlaista kuvaa.

7 päivää -lehden molemmissa jutuissa islam tuodaan esiin julkisuuden henkilöiden kautta. Ensimmäisessä jutussa kerrotaan Miss Suomi -kisoista kansallisuutensa vuoksi diskatusta ehdokkaasta, joka on kotoisin Bosniasta ja uskonnoltaan muslimi. Toinen *7 päivää* -lehden juttu kertoo Iso-Britannian kuninkaallisten vierailusta Kuwaitiin. Molemmat jutut antavat myös tietoa islamista: ensimmäisessä mainitaan, että missi-Alisa ei juuri käytä alkoholia, koska on muslimi ja toisessa, että Cornwallin herttuattaren on täytynyt riisua kengät moskeijassa vieraillessaan.

Annassa ainoa islamia sivuava juttu on esittely elokuvasta *Murto ja varkaus*, jonka päähenkilö rakastuu Bosniasta paenneeseen ompelijaan, Amiraan. Amirasta mainitaan, että hän on islaminuskoinen, mutta muuten aihetta ei jutussa käsitellä.

TV-aineisto

Televisiokanavilla islam esiintyi helmikuun kahden viimeisen viikon aikana erillisissä pisteohjelmissa neljä kertaa ja uutisissa kuusi kertaa (ks. Liite 1). Vain yksi uutinen käsitteli islamia pääaiheenaan, muissa islam esiintyi sivuaiheena tai implisiittisesti jutun kuvituksessa. Pääaiheena islam oli 23.2. Ylen uutisissa, joissa suhteellisen pitkä uutisraportti käsitteli Pohjois-Amerikan suurimman muslimiyhdistyksen yrityksiä parantaa suhteitaan kristittyihin. Samassa uutisraportissa käsiteltiin myös uutta amerikkalaista tv-sarjaa ”Pieni moskeija pree-rialla” yrityksenä levittää erilaista kuvaa islamista. Uutinen oli Ylen uutisten omaa tuotantoa, eikä aihetta käsitelty missään muussa tiedotusvälineessä.

Muut islam-aiheiset uutiset liittyivät ulkomaantapahtumiin: Iranissa tehtyyn pommi-iskuun, Iranin ydinenergiaohjelmaan, Afganistanissa tapahtuneeseen helikopterin maahansyöksyyn ja Bosnian muslimien kansanmurhaan, josta YK-tuomioistuin oli antanut päätöksensä. Vain Bosnian kansanmurhaan liit-tyvä uutinen esiintyi sekä MTV3:n että Ylen uutisissa. Iranin ydinenergiaoh-

jelmaa käsiteltiin tosin sekä MTV3:n että Ylen uutisissa, mutta MTV 3:n uutisissa islam ei tullut esiin millään tavoin. Ylen samaa aihetta käsitelleen uutisen taustakuvituksessa vilahti Iranin poliittisesta järjestelmästä muistuttava teksti ”Islamic Republic”.

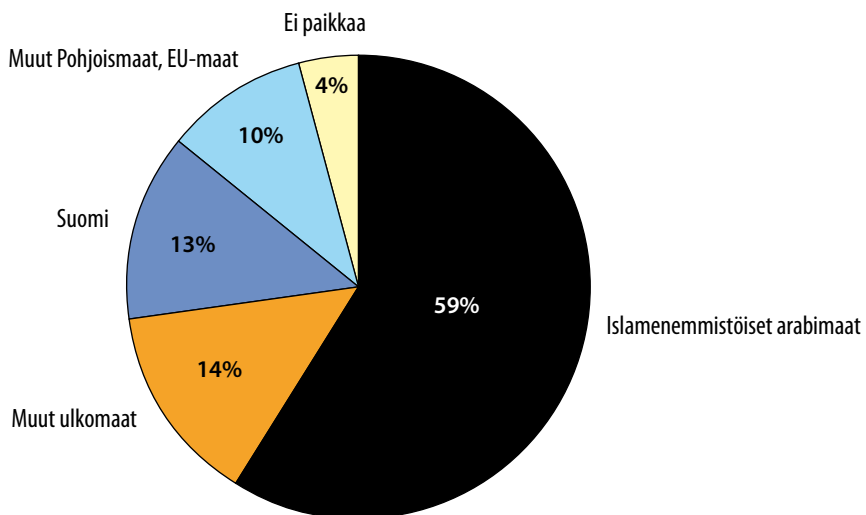
Selvimmin islam liitettiin terrorismiin TV2:n *Silminnäkijä*-sarjassa esitetyssä dokumentissa ”Terroristien tosi-tv” (15.2.). BBC:n tuottama puolen tunnin dokumentti käsittelee ääri-islamilaisten järjestöjen yrityksiä värvätä kannattajia ja hankkia tukea ideologialleen internetin ja tv-ohjelmien kautta. Ohjelma herätti huomiota myös lehdistössä, sillä se esiteltiin etukäteen sekä *Iltalehdessä*, *Turun Sanomissa*, *Helsingin Sanomissa* että *HS:n* viikkoliitteessä.

Islamia Suomessa tai muissa länsimaissa käsittelee sivuaiheena kaksi muuta pidempää ajankohtaisohjelmaa. TV1:n Ykkösdokumentti ”Turvapaikka” (25.2.) kertoi ilman vanhempia Suomeen tulleista turvapaikanhakijoista, jotka olivat kotoisin Afganistanista. Ohjelmassa näytettiin nuoria muslimeja rukoilemassa, muttei muuten kommentoitu heidän uskontoaan. Basaari-ohjelma ”Luottamuksen arvoinen” (19.2.) käsittelee tutkija Marko Juntusta, joka tekee tutkimusta aiheesta Islam ja julkisen tilan rakentuminen suomalaisessa lähiössä. Islam tuli esiin lähinnä ohjelman kuvituksessa, jossa näkyi hunnutettuja naisia Turun torilla. Haastateltavina esiintyi Irakin pakolaisia, mutta ohjelmassa ei muuten puhuttu niinkään islamista kuin maahanmuuttajista. Islamia sivuttiin myös 28.2. TV1:n *Ulkolinjan* ohjelmassa ”Sairaaelämää Bagdadissa”. Ohjelma tuo esiin sen, että vaikka shiitit ja sunnit sotivatkin Irakissa keskenään, bagdadilaisessa sairaalassa ihmisiä yritetään auttaa siitä riippumatta kumpaa islamin suuntausta he edustavat.

Journalismin islam sijoittuu Lähi-itään

Suomalaisen journalismin islam-juttujen valtavirta käsittelee islamia arabimaissa tai muissa islamenemmistöisissä maissa (Kuvio 2). Lähes 60 prosentissa jutuista tapahtumapaikkana on joku islamilainen tai islamenemmistöinen arabimaa. Suomi on tapahtumapaikkana 13 prosentissa jutuista ja muu Pohjoismaat tai EU-maa joka kymmenennessä jutussa. Lähi-idän maita käsittelevissä jutuissa uutisaiheet liittyvät joko maiden sisäisiin tai maiden välisiin konflikteihin, ja islam esiintyy niissä usein epäsuorasti ikään kuin tapahtumaa selittävänä tai taustoittavana asiana. Yleisimpiä islam-aiheisia uutisia ovat Irakin shiiojen ja sunnien väliset yhteenotot ja pommi-iskut.

Kuvio 2. Islam-juttujen tapahtumapaikat

Taulukosta 6 näkyy, mihin maihin islamia ja muslimeita käsittelevät jutut useimmiten liitetään. Islamiin liittämisen johonkin tiettyyn maahan ei aina

tarkoita samaa kuin jutun tapahtumapaikka (Kuviossa 2.), sillä esimerkiksi Yhdysvalloissa pidetyssä kokouksessa saatetaan puhua Iranin islamista, jolloin jutun tapahtumapaikka on Yhdysvallat, mutta islam liitetään Iraniin. Lukuja tulkittaessa on myös syytä huomata, että lukumäärät ovat tässä taulukossa suurempia kuin juttujen kokonaismäärät, koska islam voidaan yhdistää samassa jutussa useaan maahan.

Maailmanpoliittiset tapahtumat vaikuttavat luonnollisesti siihen, mitkä islamilaiset tai islamenemmistöiset maat journalismissa esiintyvät. Vuoden 2007 suomalaisessa islam-journalismissa Irak on yleisimmin esiintyvä maa: muslimit liitetään Irakiin 54 kertaa eli joka neljännessä jutussa. Myös Iran yhdistetään islamiin 36 kertaa eli lähes joka kuudennessa jutussa. Irakin osuus on luonnollisesti lisääntynyt vuonna 2003 alkaneen Yhdysvaltojen miehityksen jälkeen. Myös Iran on noussut maailmanpolitiikan polttopisteeseen muun muassa maan ydinohjelmaa koskevan kiistan vuoksi. Suomeen islam liitetään vain noin joka 10. jutussa.

Taulukko 6. Islam/muslimit liitetään seuraaviin maihin

Maan nimi	HS helmikuu 1987 (89 juttua)		HS helmikuu 1997 (59 juttua)		AL, HS, IL, SS, ja TS 12.–28.2.2007 (212 juttua)	
	N	%	N	%	N	%
Libanon	51	50,0	1	1,4	8	3,0
Irak	0	0	4	5,8	54	20,1
Iran	3	2,9	5	7,2	36	13,4
Afrikan maat	3	2,9	10	14,5	27	10,0
Muut Aasian maat	10	9,8	13	18,8	15	5,6
Muut Aasian arabimaat	7	6,9	1	1,4	16	6,0
Muut Euroopan maat	1	1,0	2	2,9	26	9,7
Suomi	1	1,9	5	7,2	22	8,1
Pakistan	5	4,9	4	5,8	10	3,7
Israel/Palestiina	8	7,8	3	4,3	5	1,9
Afganistan	7	6,9	1	1,4	7	2,6
Turkki	2	2,0	5	7,2	6	2,2
Lähi-itä (maita yksilöimättä)	2	2,0	1	1,4	3	1,1
Muut maat	0	0	11	16,0	23	8,5
Ei ilmene	2	2,0	3	4,3	10	4,1
<i>Yhteensä</i>	<i>102</i>	<i>100</i>	<i>69</i>	<i>100</i>	<i>268</i>	<i>100</i>

Helsingin Sanomista kerätyissä vertailuaineistoissamme vuonna 1987 islam oli esillä erityisesti Lähi-idän ja Filippiinien väkivaltaisuuksien yhteydessä; ehdottomasti tärkein uutisaihe oli Libanoniin sijoittunut panttivankikriisi, jota uutisoitiin lähes päivittäin. Vain yhdessä puffijutussa islam liittyi jotenkin Suomeen. Vuonna 1997 islamiin liittyviä juttuja oli vähiten, mutta samalla niiden antama kuva islamista oli kaikkein monipuolisin ja vähiten muslimien uhkaa korostava. Vuoden 2007 aineisto painottui rakenteellisesti samalla tavoin Lähi-idän väkivaltaan kuin helmikuun 1987 *Helsingin Sanomat*, nyt vain kuumin alue oli Libanonin sijasta Irak. Uutta olivat jutut Suomen muslimeista, mutta edelleen niiden osuus oli hyvin pieni.

Vuodesta 1997 vuoteen 2007 Irak ja Iran ovat ymmärrettävästi lisänneet osuuttaan suomalaislehtien islam-kirjoittelussa, onhan Yhdysvaltojen ja sen liittolaisten kiinnostus näitä maita kohtaan on kasvanut huomattavasti. Suomea ja muita Euroopan maita koskeva islam-journalismi on lisääntynyt jonkin verran, mutta ei alkuunkaan niin paljon kuin islaminuskoisten todellisen määrän lisääntyminen Suomessa ja muualla Euroopassa edellyttäisi. Afganistanin ja Pakistanin osuus on tässä vertailussa jopa vähentynyt.

Islamista rakentuu journalismissa kaksi pääluokkaa: toisaalla on levottoman ja sotaisan Lähi-idän ja Keski-Aasian islam, toisaalla taas Suomessa ja muualla Euroopassa asuvien muslimien rauhanomaisempi islam. Edellisen yleisyyteen vaikuttanee ennen kaikkea angloamerikkalaisen uutisvälityksen valta-asema. Vaikka suuri osa Aasiankin muslimimaista on maltillisia ja rauhallisia, journalismissa tämä ei näy. Esille pääsevät varsinkin äärimmäisyssuuntauksia edustavat maat ja ryhmät.

Erityisesti arabimaailmaa, varsinkin Irakia ja Irania, koskevissa jutuissa tuodaan usein esiin islamin jakautuminen shiia- ja sunnimuslimeihin; itse asiassa osa jutuista päättyi aineistoon sillä perusteella, että konfliktien osapuoliksi nimettiin sunni- tai shiiamuslimit. Näitä suuntauksia ei yleensä kuitenkaan laajemmin käsitellä, vaan ryhmien nimet vain todetaan tai henkilöt tai paikat identifioidaan shiia- tai sunni-alkuliitteellä sen mukaan, kumpaan ryhmittymään ne yhdistetään: ”Radikaali shiiajohtaja Muqtada al-Sadr on paennut Yhdysvaltain ratsioita Irakista Iraniin...” (HS 15.2.2007) tai ”Näin kuolleet ovat kaikesta päättäen shiialaisten ja sunnien tappajaryhmien uhreja” (TS 26.2.2007). Vain yksittäisinä mainintoina tulivat esiin suffit, baluchit, alawiitit ja druusit.

Islamin yksinomaan negatiivisen kuvan purkamiseksi auttaa muun muassa se, että tuodaan esille islamilaisen maailman monimuotoisuutta ja avataan keskeisiä käsitteitä. Tällaisesta journalismista löytyy aineistossa joitakin esimerkkejä, kuten *Suomen Kuvalehdessä* 6/2007 julkaistun Operaatio Bagdad -raporttiin kainalojuttu, jossa kerrottiin tietoja islamin suuntauksista tähän tapaan:

”Sunneja on maailman muslimeista noin 90 prosenttia, mutta Irakissa ja sen naapurimaassa Iranissa he ovat vähemmistönä. Irakilaisista heitä on noin 35 prosenttia, suurin osa arabeja ja kurdeja.” Vaikka arabian kieli ja islam liittyvät enimmäkseen toisiinsa, kaikki arabit eivät ole muslimeja eivätkä kaikki muslimit arabeja. Shiiojen ja sunnien välisistä eroista ja niihin johtaneista syistä kertoo myös yksi Helsingin Sanomien uutisanalyysiin liittyvä tietolaatikko:

”Muslimien jakautuminen kahteen päähaaraan, sunnalaisuuteen ja shiialaisuuteen on perua profeetta Muhammedin seuraajan valintaan liittyvästä riidasta. Sunnit kannattivat Muhammedin seuraajan valintaa eräänlaisilla vaaleilla samaan tapaan kuin heimopäälliköt oli valittu. Shiit taas pitivät mahdottomana ajatuksena, että seuraaja olisi joku muu kuin profeetan lähisukulainen. Heidän valintansa oli Muhammedin Fatima-tyttären mies Ali.” (HS 19.2.07).

Läheskään kaikki lukijat eivät välttämättä tunne tällaisia perustietoja, joten niiden esille tuominen ainakin laajempien juttujen yhteydessä on usein tarpeen.

Suomen muslimien tavallisesta elämästä on juttuja edelleen vähän, eivätkä ne riitä tasapainottamaan ulkomailta kantautuvien, usein negatiivisten uutisten virtaa. Taulukossa esitetty maiden jakauma noudattelee jossain määrin muslimien todellista määrää maailmassa: Lähi-idässä, Pohjois-Afrikassa ja Keski-Aasiassa heitä on paljon, ja Suomessa heitä on vähän. Poikkeuksen tekee Indonesia, joka on maailman väkirikkain muslimimaa, mutta joka journalismissa ei juuri nouse esiin. Mutta toisaalta voidaan kysyä, että kun muukin journalisti on yleensä hyvin Suomi-keskeistä, miksei islamista ja muslimeista kertova journalismi voisi olla nykyistä enemmän kansallisesti painottunutta?

Islam politiikkana, uskontona ja kulttuurina

Sanomalehtijutut koodattiin myös sillä perusteella, käsitelläänkö niissä islamia ensisijaisesti poliittisesta, kulttuurisesta vai uskonnollisesta näkökulmasta vai näitä kaikkia yhdistellen. Jaottelu on kieltämättä ongelmallinen, koska islamissa uskontoa ei yleensä voi erottaa muista elämän alueista vaan kysymys on kokonaisvaltaisesta opista, joka säätelee niin politiikkaa, kulttuuria kuin arkielämää, kun taas politiikka ja uskonto yleisellä tasolla Euroopassa usein käsitellään erillisinä asioina²⁵. Esimerkiksi luterilaista kirkkoa ja kristinuskkoa ei pidetä ongelmana Suomen kehittymiselle, mikäli ne vain pysyvät poissa julkisista asioista, erityisesti politiikasta.²⁶ Eurooppalaisessa ajattelussa myös esimerkiksi pukeutumista pidetään yleensä yksityisasiana, kun taas monissa islamilaisissa maissa on yksityiskohtaisia lakeja ja säännöksiä siitä, miten pukeutuneena julkisilla paikoilla tulee esiintyä.

Noin kolmessa neljäsosassa jutuista islamia käsitellään ensisijaisesti poliittisena ilmiönä, liittyen sotiin ja konflikteihin, kansainvälisiin neuvotteluihin, maahanmuuttopolitiikkaan tai poliittisiin puolueisiin (Taulukko 7.). Näissä jutuissa ei käsitellä esimerkiksi uskonnon harjoittamista tai siihen liittyviä tapoja tai sääntöjä eikä liitetä islamia mihinkään uskonnollisiin tunnusmerkkeihin. Poliittisen näkökulman korostuminen saattaa johtua siitä, ettei islamia käsitellä perusteellisemmin koko materiaalissa, vaan se esitetään jonkinlaisena itsensänselvytytenä konfliktien ja terrorismin yhteydessä. Uskonnollisia määreitä (shiiat, sunnit, islamistit) käytetään ikään kuin nimilappuina, joilla jokin poliittinen tilanne nimikoidaan. Harvemmin jutuista selviää, mikä osuus islamin uskolla varsinaisesti on näiden ryhmien toiminnassa.

Uskonnollisena tai kulttuurisena asiana islamia käsitellään vain joka kymmenennessä jutussa. Noin 13 prosenttia aineistosta käsittelee islamia sekä po-

---

25 Ks. esim. Linjakumpu 1999, 24–28.

26 Taira 2007.

liittisena, uskonnollisena että kulttuurisena ilmiönä. Huomionarvoista on, että lähes kaikissa Suomen muslimeja käsittelevissä jutuissa näkökulma on kulttuurinen tai uskonnollinen tai sekä politiikkaa, kulttuuria että uskontoa yhdistelevä, mutta pelkästään poliittisesta näkökulmasta kirjoitettuja juttuja Suomen muslimeista ei aineistostamme löydy.

Kulttuurisiksi tai uskonnollisiksi on luokiteltu esimerkiksi jutut, jotka kertovat Suomessa asuvien muslimipoikien ympärileikkauksesta tai mäntsäläläisestä lampaanteurastajasta. Esimerkiksi viimeksi mainitussa jutussa islamia käsitellään kulttuuris/uskonnollisesta näkökulmasta sen vuoksi, että sen mukaan lampaanteurastajan ”uudeksi asiakaskunnaksi ovat tulleet maahanmuuttajat ja uskonnollisista syistä erityisesti islamilaiset. Heille lampaista menee puolet.” (HS 26.2.2007). Luokittelu poliittiseen, kulttuuriseen tai uskonnolliseen näkökulmaan ei poikien ympärileikkausta käsittelevissä jutuissakaan ollut itsestään selvä, sillä jutut voitaisiin tulkita myös poliittisiksi sillä perusteella, että niiden yhteydessä pohdittiin Suomen lainsäädännön muuttamista siten, että vain tyttöjen ympärileikkaus kriminalisoitaisiin. Ulkomaille sijoittuvissa jutuissa kulttuurista näkökulmaa edustavat esimerkiksi pikku-uutiset, jotka kertovat Iranin perustamasta pelkästään naisille varatusta lomasaaresta, jolla naiset voivat liikkua vapaana islamilaisista pukeutumissäännöksistä. Toisaalta tässäkin tapauksessa kysymys on myös maan sisäisestä politiikasta, Iranin viranomaisen päätöksellä tapahtuvasta tietyn alueen varaamisesta vain naisille: ”Iran on jo aiemmin eristänyt eräitä rantojaan vain naisten alueiksi. Näillä rannoilla nainen voi laillisesti kulkea ilman pään peittävää huivia. Lisäksi joissakin Iranin kaupungeissa on vain naisille tarkoitettuja puistoja.” (AL 24.2.2007)

Taulukko 7. Islam poliittisena, kulttuurisena tai uskonnollisena ilmiönä

Juttu käsittelee islamia ja muslimeja ensisijaisesti:	N	%
Poliittisena asiana/ ryhmänä, poliittisesta näkökulmasta	153	72,2
Kulttuurisesta/uskonnollisesta näkökulmasta	21	9,9
Käsittelee sekä poliittisesta, kulttuurisesta että uskonnollisesta näkökulmasta	28	13,2
Ei määriteltävissä edellä kuvattuihin luokituksiin	10	4,7
Yhteensä	212	100

Eurooppalaisia islam-käsityksiä tutkittaessa on puhuttu paljon muslimien *uskonnollistamisesta* eli siitä miten muslimien kaikkia tekemisiä tulkitaan is-

lamin tai jonkinlaisen ”islamilaisuuden” kautta.²⁷ Tutkimassamme sanomalehtiaineistossa islamista ei juurikaan puhuta uskontona, mutta islamiin liittyvien nimitysten ja termien käyttö poliittisten tapahtumien kuvaamisessa – ja sitä kautta selittämisessä ja taustoittamisessa – on myös yksi uskonnollistamisen muoto. Islamien sanaston käyttö poliittisen taistelun ja terrorismin kuvauksissa antaa mielikuvan islamista kuvattujen väkivaltaisten tapahtumien selittävänä tekijänä. Tämä taas saattaa luoda yksipuolista kuvaa islamista konflikteihin liittyvänä uskontona. Näin tapahtuu esimerkiksi *Aamulehden* uutiskomentissa (22.2.2007), jossa kerrotaan kuinka brittisotilaita on Irak-operaatiossa kuollut vähän verrattuna amerikkalaisiin. Syynä tähän on se, että ”Brittien vastuulle joutunut Etelä-Irak *shiiaväestöineen* ei ole ollut niin paha paikka miehittäjälle kuin Bagdad ja *sunnialueet* pohjoisempana”. Kärjistäen voidaan siis tulkita, että islamilaiset shiitit eivät ole niin pahoja kuin islamilaiset sunnit.

On totta, että islamissa poliittiset ja uskonnolliset tasot kytkeytyvät vahvasti toisiinsa. Mutta jos politiikka islamilaisissa maissa tulkitaan vain islamin kautta, se merkitsee poliittisen ja sotilaallisen taistelun taustalla olevien muiden yhteiskunnallisten syiden huomiotta jättämistä. Samalla islam monimuotoisena ilmiönä yksinkertaistetaan liian helposti hahmotettavaksi asiaksi.

---

27 Berger, 2006, 23

Journalismi korostaa islamin väkivaltaisuutta ja ääri-ilmioitä

Tämän tutkimuksen aineistossa peräti kaksi kolmasosaa jutuista on sellaisia, joissa islam liittyy ilmeisesti poliittiseen väkivaltaan tai terrorismiin (Taulukko 8.). Toinen islam-journalismille tyypillinen piirre on se, että islamiin liittyvät ääri-ilmiot korostuvat. Noin 27 prosentissa jutuista puhutaan ”ääri-islamisteista”, ”islamisteista”, ”fundamentalisteista” tai ”fanaatikoista” (ks. Liite 2).

Taulukko 8. Islamin esittäminen fundamentalismina ja/tai yhteydessä poliittiseen väkivaltaan

Jutun sisällössä	HS helmikuu 1987 (89 juttua) %	HS helmikuu 1997 (59 juttua) %	AL, HS, IL, SS ja TS 12.–28.2.2007 (212 juttua) %
Puhutaan ääri-islamisteista, islamisteista, fundamentalisteista tai fanaatikoista	12,4	20,3	27,4
Islam tai islamistit yhdistetään terrorismiin tai muuhun poliittiseen väkivaltaan	75,4	52,5	66,5

Usein termit fundamentalismi ja terrorismi esiintyvät samoissa jutuissa, vaikka eivät suoraan liitykään toisiinsa. Todellisuudessa pommi-iskut ja terroriteot eivät ole osa muslimien, sen enempää kuin muiden uskontokuntien edustajien, jokapäiväistä elämää paitsi sodan kourissa olevilla alueilla. Samoin suurin osa muslimeista harjoittaa uskontoaan ilman sen suurempaa innostusta ääriliikkeisiin. Journalismin luonteeseen kuitenkin kuuluu, että se tekee poikkeuksellisesta tavanomaista ja tavanomaisesta poikkeuksellista ja tulee näin luoneeksi ja ylläpitäneeksi kuvaa islamista väkivaltaisena ja äärimmäisyyksiin taipuvaisena uskontona. Journalismi myös tarvitsee viholliskuvia, ”sillä pahan

tarina myy hyvin”, kuten islamin historian professori Yvonne Haddad totesi vieraillessaan syyskuussa 2007 Suomessa²⁸.

Vuosiin 1987 ja 1997 verrattuna islamiin liittyvää fundamentalismia käsitellään nyt enemmän kuin aiempina vuosikymmeninä. *Helsingin Sanomien* helmikuun numeroissa käsiteltiin islamia terrorismin ja poliittisen väkivallan yhteydessä vuonna 1987 vain noin joka kahdeksannessa jutussa ja vuonna 1997 joka viidennessä jutussa, kun vuoden 2007 aineistossa tällaisia juttuja on jo joka neljäs. Sen sijaan islamin liittäminen terrorismiin ei ole uusi ilmiö. Vuonna 1987 kolme neljännessä *Helsingin Sanomien* islamjutuista käsiteli tavalla tai toisella terrorismia tai poliittista väkivaltaa. Vuonna 1997 tällaisia juttuja oli noin puolet ja vuonna 2007 kaksi kolmasosaa. Vuonna 1987 esillä oli erityisesti Hizbollah-järjestön väkivalta ja panttivankikaappaukset, kun tämän vuoden aineistossa puhutaan Irakin shiiojen ja sunnien välisestä taistelusta ja terroriteoista. Vuonna 1997 esiin ei nouse yhtä yksittäistä maata, johon terroriteot kytkettyisivät, vaan uutiset käsittelevät tasapuolisesti Algeriaa, Kiinan muslimialueita, Intian Kashmiria ja Tadžikistania.

Islam ja väkivalta – erottamaton sanapari?

Yleisin yksittäinen terrorismiin liittyvä juttutyyppi on pienehkö, yhden tai kahden palstan uutinen pommi-iskusta. Yleensä sen on välittänyt jokin uutistoihmisto, kuten seuraavassa tapauksessa Reuters.

Pommi tappoi 11 Iranissa

TEHERAN. Sotilaslinja-auton vieressä räjähtänyt autopommi surmasi 11 ihmistä Kaakkois-Iranissa keskiviikkona. Uhrin olivat Iranin vallankumoukskaartin sotilaita.

Iskun tekijäksi ilmoitettiin salaperäinen sunnimuslimiryhmä Jumalan sotilaat, jonka Iran on väittänyt olevan yhteyksissä Al-Qaidaan. (...) (HS 15.2.2007)

Uutinen vaikuttaa ensi silmäyksellä niin tavalliselta, että siitä tuskin löytyy mitään analysoitavaa. Tarkemmin katsottuna uutisesta paljastuu kuitenkin kiinnostavia piirteitä. Merkittävää on ensinnäkin, että kolmen virkkeen pituiseen tekstinpätkään mahtuu niin monta militaariseen merkitysympäristöön

---

28 Maksimainen 2007, 20.

viittaavaa sanaa: sotilas esiintyy kolme kertaa, pommi kaksi kertaa, tappaminen ja surmaaminen kerran – ovatpa isku ja vallankumouskin mukana. Nämä liittyvät jutussa suoraan uskonnollisen ryhmän edustajiin, ja jopa ryhmän nimessä esiintyvät väkivalta ja uskonto rinta rinnan. Islamin ja väkivallan yhteenliittymisen luonnollisuudesta kertoo sekin, että lukijalle ei ole tarvinnut selvittää, mikä on Al-Qaida. Sen sijaan, että olisi kirjoitettu ”terroristijärjestö Al-Qaidaan”, toimittaja on katsonut pelkän Al-Qaidan riittävän.

Helsingin Sanomien jutussa ”Ääri-islamisti tappoi naisministerin Pakistanissa” (HS 21.2.2007) islam tulee esiin lähes synkimmässä mahdollisessa valossa. Uutisessa nimittäin kerrotaan, miten poliisi kuvaili ampujan motiiveja: ”Hänen mielestään naisen toimiminen ministerinä on vastoin Allahin opetuksia.” Juttu päättyy toteamukseen, että ampujan uhri oli paitsi naisasia-aktivisti ja presidentin kannattaja, myös kahden lapsen äiti ja yksityisyritystä. Toisessa ulkomaan uutisessa (HS 20.2.2007) puolestaan kerrotaan, kuinka Saudi-Arabia oli mestannut neljä ryöstöistä tuomittua. Tässäkin uutisessa väkivalta yhdistyy suoraan islamiin: ”Saudi-Arabia noudattaa islamin tiukkaa tulkintaa, jossa murhasta, huumekaupasta, raiskauksesta ja aseellisesta ryöstöstä tuomitut mestataan julkisesti miekalla.” Uutinen paljastaa myös perimmäisen eron länsimaisen ja joidenkin islamilaisten maiden oikeuskäytännöistä: islamia tulkitaan lakina, eikä se ole pelkästään uskonto niin kuin kristinusko on länsimaissa.

Vaikka islam ja väkivalta usein esiintyvät samassa jutussa, ne eivät aina välttämättä liity toisiinsa. Joskus näiden kahden asian välille tehdään selvästi ero, kuten seuraavassa uutiskatkelmassa, joka kertoo Pakistanissa tehdystä pommi-iskusta: ”Pakistanin pääministerin Shaukat Azirin arvion mukaan Quettan isku oli tehty islamia ja ihmisyyttä vastaan.” (HS 19.2.) Länsimainen yleisö saa usein lukea uutisista, että väkivaltaa on tehty islamin nimissä, mutta tässä uutisessa islamilainen poliitikko nimenomaan tuomitsee väkivallan käytön.

Useimmiten islam kuitenkin yhdistyy väkivaltaan, ja tämä tapahtuu rutiniinomaisesti, uskontoa sen kummemmin alleviivaamatta. Seuraavassa on tästä tyypillisiä esimerkkejä:

”Thaimaan muslimikapinalliset muistuttivat olemassaolostaan räjäyttämällä kolmisenkymmentä pommia maan muslimien asuttamassa eteläosassa.” (AL 22.2.)

”Raportin mukaan Britanniassa olisi yli 2000 islamilaista terroristia, joiden uskotaan valmistelevan terrori-iskua” (HS 26.2.)

Jos joillakin suomalaisilla onkin omakohtaisia kokemuksia muslimeista ja tavallisesta islamilaisesta elämästä, terrorismi on arkitiedon osalta musta aukko. Voidaan olettaa, että lähes kaikki se tietoinen, jonka perusteella tavalliset kansalaiset muodostavat kuvansa terrorismista (ja islamin yhteydestä siihen), on peräisin tiedotusvälineistä.

Ainakin osa yleisöstä ilmeisesti itsekkin tiedostaa, että median välittämä kuva islamista on synkkä. Kun uutisvälityksen rakenteellisille tekijöille yksittäinen ihminen ei voi juuri mitään, hänen ainoaksi keinokseen tuoda aiheeseen vaihtoehtoisia näkökulmia jää kirjoittaa aiheesta mielipidekirjoitus. Seuraava katkelma on Savon Sanomissa 20.3.2007 julkaistusta kuopiolaisen abiturientin kolumnista:

”Koraani tai mikään muukaan pyhä kirja ei hyväksy viattomien tappamista, pikemminkin päinvastoin. Muutenkin meidän länsimaalaisten olisi hyvä tiedostaa, kuinka häviävän pieni osa yli miljardista muslimista on osallisena terrorismissa.”

Tällaiset oikaisuiliikkeet ovat tarpeellisia sen vuoksi, että islam-journalismissa terrori ja väkivalta ovat niin suuresti yliedustettuina. Aineistossamme näitä oli kuitenkin vain muutamia.

Aineistoa kerätessämme törmäsimme myös sellaisiin juttuihin, joissa kerrotaan terrorismista, muttei sanallakaan mainita islamia. Vaikka kyseiset jutut eivät aineistoon kuulukaan, niiden olemassaolo on kuitenkin syytä tuoda vertailun vuoksi esiin. Esimerkiksi *Suomen Kuvalehdessä* 8/2007 oli aukeaman laajuinen artikkeli Naton Afganistan-operaatiosta. Jutussa terrorismi ei yhdisty islamiin muuten kuin sitä kautta, että siinä viitataan kaksi kertaa talebaneihin. Lukijan on siis ainakin tiedettävä, että talebanit ovat islamilaisia ja Afganistan islamilainen maa luodakseen yhteyden näiden asioiden välillä. Koska yleisön reaktioita islamia käsittelevään journalismiin ei ole tutkittu, on mahdotonta sanoa, syntykö vastaanotossa tällaisia tulkintoja vai ei.

Joissakin jutuissa islamin ja terrorismin väliseen yhteyteen tuodaan tavallista enemmän pohdiskelua helpottavia aineksia. Esimerkiksi *Turun Sanomien* jutussa (Muslimimaailmassa kasvaa amerikkalaisvastaisuus, 23.2.) kerrottiin 10 000 muslimille tehdystä mielipidetutkimuksesta. Uutisen mukaan tutkimuksessa kävi ilmi, että mitä varakkaampi ja koulutetumpi muslimi on, sitä todennäköisemmin hänestä tulee radikaali. Toisaalta jutussa huomautettiin, että ”uskonnolla on vain vähän tekemistä radikaalistumisen tai länsimaista kulttuuria kohtaan tunnetun antipatian kanssa.” Vaikka tutkimuksen tuloksiin kuuluikin se, että yhä useampi muslimi suhtautuu kielteisesti Yhdysvaltoihin, lehti toteaa

gallupin osoittavan, että henkisten arvojen ja perhearvojen suhteen muslimeilla on enemmän yhteistä yhdysvaltalaisen kuin eurooppalaisten kanssa.

Suomessa asuvia muslimeja käsittelevät jutut poikkeavat selvästi muun maailman muslimeja käsittelevistä jutuista. Suomalaisia muslimeja ei liitetä poliittiseen väkivaltaan tai konflikteihin. Jos konflikteja Suomessa syntyy, ne liittyvät juttujen mukaan muslimien käytäntöihin, jotka ovat ristiriidassa suomalaisen lainsäädännön kanssa. Suomessa asuvia muslimeja ei myöskään tutkimassamme aineistossa liitetä heidän aiemmissa kotimaissaan tapahtuvaan väkivaltaan edes sillä tavoin, että he kommentoisivat maansa tapahtumia. Tässä on kuitenkin syytä palauttaa mieleen, että Suomen muslimeita koskevia juttuja oli aineistossamme erittäin vähän.

Ääri-islamia kuvataan sekavin termein

Noin joka neljännessä jutussa islamista puhutaan jonkinlaisena ääriliikkeenä, eli jutuissa käytetään sanoja *ääri-islamisuus*, *islamistit* tai *fundamentalistit*. Sanavalinnat ovat tässä yhteydessä erityisen kiinnostavia, koska erilaisilla ismeillä on yleensä voimakas ideologinen lataus. Sanavalintoja tehdessään journalistit käyttävät enemmän tai vähemmän tietoista valtaa. Toistuessaan ja vakiinaistuessaan sanat luovat ja muokkaavat käsitystämme todellisuudesta. Se, että journalismi keskittyy puhumaan islamin yhteydessä sen ääri-ilmioistä saattaa esimerkiksi luoda käsityksen siitä, että fundamentalismi ja islamismi olisivat islamin valtavirtaa, eikä poikkeustapaus.

Islamistit ovat ortodoksimuslimeita, jotka haluaa vaikuttaa poliittisiin prosesseihin ja joiden ideologiassa islam näyttelee merkittävää osaa. Suhteessa olemassa olevaan valtiolliseen politiikkaan islamistiset organisaatiot pyrkivät olemaan muutosvoima, joka vaikuttaisi poliittisen järjestelmän sisältöön jopa äärimmäisin keinoin.²⁹ Esimerkiksi Egyptin militantit islamistiset ryhmittyvät ovat ”maan politiikkaan vaikuttamaan pyrkiviä ryhmiä, joiden menetelmiin kuuluvat aseelliset sekä muut väkivaltaiset keinot, ja joita liikkeet eivät halua edes kieltää”.³⁰

Sana *fundamentalismi* liitetään nykyjournalismissa useimmiten ääri-islamiin, mutta alun perin sanalla on viitattu kristillisiin protestanttisiin yhteisöihin, jotka perustuvat tiukkaan tiettyjen, kristinuskon perustana pidettyjen opinkappaleiden noudattamiseen.³¹ Fundamentalismilla ei myöskään ole mi-

29 Linjakumpu 1999, 234; Hiltunen 1998, 138.

30 Linjakumpu 1999, 173

31 Esim. Hiltunen 1998, 102.

tään suoraa yhteyttä väkivaltaan. Lisäksi on pidettävä mielessä, että muslimit itse eivät yleensä liitä fundamentalismi-sanaan kielteisiä sivumerkityksiä. Itse asiassa fundamentalismi tarkoittaa sitä, että jonkin uskonnon, aatteen tai ideologian kannattaja nojaa opillisiin perustuksiin (lat. *fundamentum*).

Islamiin liittyviä käsitteitä käytetään muutenkin usein negatiivisessa merkityksessä, vaikka itse käsitteissä ei olisi tällaista sisältöä. Joskus esimerkiksi termi *fatwa* samaistetaan virheellisesti kuolemantuomioon. *Fatwa* on tunnus-tetun uskonnollisen auktoriteetin antama lainopillinen neuvo tai mielipide, ja se voidaan antaa hyvin monenlaisista asioista, arkielämän kysymyksistä maailmanpolitiikkaan.

Vuodesta 1987 nykypäivään tultaessa islamilaisia ääri liikkeitä kuvaava termistö on tutkituissa aineistoissa monipuolistunut. Tähän varmasti vaikuttaa se, että islamia käsitteleviä juttuja on nyt selvästi enemmän kuin ennen. Vuonna 1987 esillä oli erityisesti Libanonin tilanne ja sen yhteydessä puhuttiin usein ”kiihkoislamista”, erityisesti Hizbollahiin viitaten (esim. kiihkouskonnolliset veljeskunnat ja ryhmät, kiihkoislamilainen sieppausjärjestö). Vuosina 1997 ja 2007 ”kiihko”-alkua ei journalismissa juuri esiinny vaan sen korvaajaksi on tullut etuliite ”ääri”. Tilallisena käsitteenä ”ääri” on neutraalimpi kuin ”kiihko”, joka viittaa tietynlaiseen tunnetilaan. (Ks. Liite 2).

Sanavalinnat ovat kiinnostavia myös siksi, että niiden vaihteleva ja epämääräinen käyttö on omiaan hämärtämään sitä, millaisesta ilmiöstä tai tapahtumasta oikein on kysymys. Olisi mielenkiintoista tarkastella, kuinka lehtikirjoitusten lukijat tulkitsevat näitä käsitteitä, millaisia mielikuvia ne luovat ja miten lukijat ja tv-uutisten katsojat yhdistävät ne mielessään islamiin uskontona. Tutkimuksemme kaipaisikin jatkoksi yleisön tulkintoja valaisevaa vastaanottotutkimusta. Esimerkiksi omassa aineistossamme islamilaisiin ryhmiin tai henkilöihin liitettiin myös sellaisia ilmauksia kuin *separatisti*, *ekstremisti*, *kapinallinen* tai *muslimiradikaali*, joita emme luokitelleet samaan ryhmään fundamentalistien kanssa. Tähän päädyimme sen vuoksi, että joissakin islamilaisissa maissa on kapinallis- ja separatistiryhmiä, joilla ei ole mitään tekemistä islamilaisen uskonnollisen fundamentalismin kanssa, vaan ryhmät voivat pyrkiä esimerkiksi alueelliseen itsenäisyyteen. Juttujen lukijalle nämä erot eivät kuitenkaan ole välttämättä selviä. Esimerkiksi Jundallah-nimisen järjestön motiiveista syntyy epävarmuutta HS:n jutusta ”Iran teloitti pommittajan baluchien maakunnassa” (20.2.). Uutisen mukaan ”*Sunnimuslimien kapinallisjärjestö* Jundallah eli Jumalan prikaati on ilmoittanut olevansa vastuussa pommi-iskusta. Iran on syyttänyt Yhdysvaltoja kapinahengen lietsomisesta levottomassa maakunnassa”. Hiukan enemmän annetaan tietoa pommi-iskun syistä HS:n jutussa ”Isku Kashmir-neuvottelujen aattona” (20.2.), joka kertoo, että Intiassa junaa vastaan

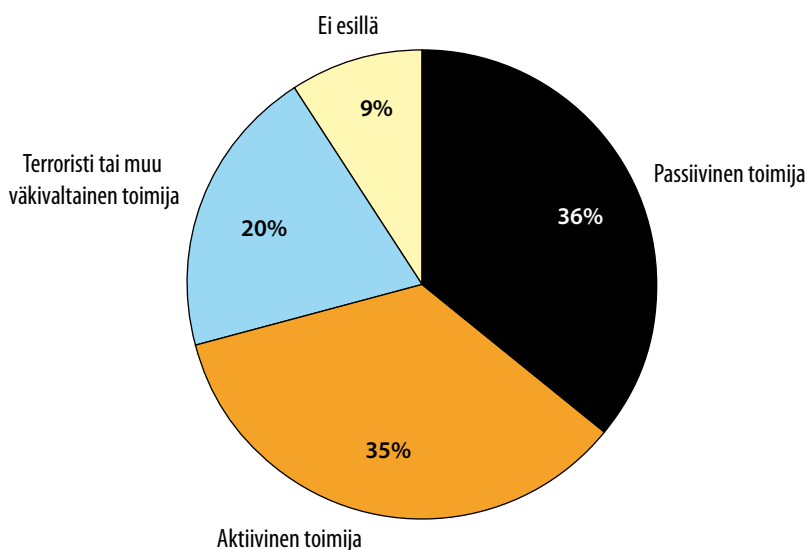
tehdyn iskun taustalla on kiista siitä, pitäisikö muslimienemmistöisen Kashmiirin kuulua Intiaan vai Pakistaniin. Silti tässäkin jutussa muslimit ovat milloin ”separatisteja” milloin ”ääriryhmiä”.

Joka viides jutun toimija on väkivaltainen

Islamin kytkemistä väkivallasta ja terrorismista kertoviin juttuihin tutkittiin myös kirjoituksessa esiintyvien toimijoiden kautta. Aktiivisista toimijoista erotuvat erityisesti terrorismiin ja muuhun poliittiseen väkivaltaan liittyvät muslimit, jotka on kuviossa 3 eroteltu omaksi ryhmäkseen. Heitä on jopa viidesosassa kaikista jutuista esitetyistä muslimitoimijoista. Irakin ja Iranin tilannetta raportoitaessa ääneen pääsevät myös rauhanomaisemmat toimijat, erityisesti kyseisten maiden poliittiset edustajat, presidentit ja ministerit sekä uskonnolliset johtajat. Näissäkin rooleissa poliitikot useimmiten kommentoivat väkivaltaisista tapahtumista tai pyrkivät etsimään niihin ratkaisuja. Kuten journalismissa yleensä, tavalliset muslimikansalaiset näkyvät journalismissa harvoin muissa kuin passiivisissa rooleissa. Kuvissa he näkyvät erityisesti aktiivisina mielenosoittajina.

Passiivisten toimijoiden joukossa useimmiten esiintyviä rooleja ovat pommi-iskujen ja muiden väkivallantekojen uhrit. Passiivisuudella tarkoitetaan tässä sitä, että uhreista kerrotaan jutussa, mutta he eivät itse pääse jutuissa ääneen.

Kuvio 3. Muslimien rooli lehtijutuissa helmikuussa 2007

Kaksi tapaustutkimusta

Miten islamin liittäminen terrorismiin ja poliittiseen väkivaltaan käytännössä tapahtuu? Millaisia journalistisia käytäntöjä siihen liittyy? Edellä on jo tarkasteltu sanomalehtien uutisaineistoa, joka päivittäin rutinoituneesti toistaa ja ylläpitää olemassa olevia maailmankäsittämistapoja. Aikakauslehdissä rytmi on hieman harvempi, *Suomen Kuvalehden* tapauksessa kerran viikossa. Sen artikkelit ovat myös yleensä laajempia kuin sanomalehtien jutut. Television uutisaineisto muistuttaa sanomalehtien uutisjournalismia, mutta aineistossamme on myös muutamia pidempiä dokumentteja, joissa islamia käsitellään laajemmin. Seuraavassa tarkastellaan hieman lähemmin yhtä aikakauslehtijuttua ja yhtä tv-dokumenttia ja niiden kerronnallisia keinoja. *Suomen Kuvalehden* reportaasissa Irak näyttäytyy sodan ja väkivallan keskuksena, joka on uhka lähinnä itselleen ja omalle kansalleen. *Silminnäkijä*-sarjassa lähetetty tv-dokumentti ”Terroristien tosi-tv” taas (TV2 15.2) lietsoo pelkoa erityisesti länsimaisen katsojan mielessä maalaamalla islamististen terroristien toiminnasta koko maailmaa uhkaavan kuvan.

Kuva 1. ”Tämä mies kuolee pian. Hän valmistautuu itsemurhaiskuun. Abu Baida on Irakin Al-Qaidan jäsen. Hän on ilmoittautunut vapaaehtoiseksi ajamaan räjähteillä lastatun autonsa päin amerikkalaisten tiesulkua. Kapinallisten videolle tallentama Abu Baidan hymy on tehokas ase siinä kuin autoon pakatut räjähteetkin.” Terroristien tosi-tv. TV2 15.2.2007.

Terroristien tosi-tv

”Terroristien tosi-tv”:n (30 min) keskeinen sanoma on, että videoista ja internetistä on tullut ääri-islamistisille järjestöille yhtä tärkeitä kuin tuliaseista konsanaan. Ohjelma alkaa suomalaisen toimittajan, Kari Mokon, astellessa ruutuun ja kohdistuessa pelottavat sanansa suoraan tv:n katsojalle: ”Videolle kuvattujen *hymyilevien itsemurhapommittajien iskut* ja kapinallisten hyökkäykset amerikkalaisia vastaan leviävät vain muutamia minutteja *tuhotöiden* jälkeen internetin kautta katsottavaksi *koko maailmaan*. Terroristien tosi-TV:n tarkoitus on *herättää kauhua* ja levittää propagandaa alttiiden mielten kiihottamiseksi.” Kursivoituihin sanavalintoihin sisältyvä ristiriita herättää mielenkiinnon, sillä kuinka tuhotöitä voi olettaa kenenkään tekevän hymyillen. Jotta kenellekään ei jäisi epäselväksi, millaista kauhua on tulossa, toimittaja päättää alkujuontonsa sanoihin: ”Ja sitten varoituksen sana. Tämäniltaisen ohjelmamme kuvamateriaali saattaa järkyttää herkkiä katsojia”. Sitten siirrytään itse dokumenttiin, joka edustaa taattua BBC-laatua.

Kuva 2. ”Beirutin shiiamuslimien lähiöissä lapset ovat kasvaneet katsellen Al-Manarin lähetyksiä. Al-Manarilla on omat lastenohjelmansa, mutta suurin hitti pienten poikien keskuudessa on kuitenkin Hizbollahin propagandayksikön tuottama videopeli, jota kanava on näyttävästi mainostanut. Erikoisjoukko nimisessä pelissä pelaajan tehtävänä on tappaa mahdollisimman monta israelilaista sotilasta.” Terroristien tosi-tv. TV2 15.2.2007.

Kuvat itsemurhapommittajista, jihadistien tietokonepeleistä ja petturien teo-
loituksista seuraavat toistaan kiivaassa tahdissa. (Kuvat 1. ja 2.) Katsojalla on
täysi työ pysyä mukana, kun päälle vyöryvät vuorotellen leikatut kuvalliset lai-
naukset islamistien internet-sivustoilta ja dokumentin tekijöiden itse videoilta
koostama materiaali. Lainattu materiaali esitetään erillisin kehyksin varustet-
tuna, jotta katsojan on mahdollista erottaa BBC:n kuvaama materiaali siteera-
tusta aineistosta. Silti molemmat aineistot kertovat samaa tarinaa islamistien
kyltymättömästä vihasta länsimaalaisia kohtaan.

Terrorismi ja islam liitetään toisiinsa niin kuvan, äänen kuin puheen kautta.
Kuvituksessa vuorottelevat otokset moskeijan edustalla rukoilevista ihmisistä
ja täydessä taisteluvälikokouksessa esiintyvistä itsemurhapommittajista. Näin
kenellekään ei jää epäselväksi, että kyseessä ovat yhdet ja samat ihmiset. Kun
videolla opetetaan tuliaseiden käyttöä (”Tämä on laser. Sen avulla voidaan koh-
teeseen tähdätä erittäin tarkasti.”), kaikaa taustalla arabiankielinen musiikki,
josta erottuu toistuvasti islamilainen siunaus ”Allah akbar”. Haastatellut musli-
mi-isät, -äidit ja -lapset kertovat tyynesti, kuinka he arvostavat itsemurhapom-
mittajia ja toivoisivat tulevansa heidän kaltaisikseen. (Kuva 3.)

Kuva 3. ”Tämä on laser. Sen avulla kohteeseen voidaan tähdätä erittäin tarkasti.”
Terroristien tosi-tv. TV2 15.2.2007.

Siirtymillä Bagdadin katunäkymistä Iso-Britannian työläiskaupunginosien tyhjiille kaduille ja niiden lomaan leikatuilla brittimuslimien mielenosoituksissa kuvatuilla haastatteluilla luodaan kuvaa siitä, kuinka islamilainen terrorismi tulee koko ajan lähemmäs Eurooppaa. Euroopassa asuvat islamilaiset voivat milloin tahansa opiskella itsemurhapommien asettamista tai katsella ihailemiensa marttyyrien urotöitä internetin välityksellä ja ottaa niistä oppia.

Ainoa dokumentissa esiintyvä rauhanomaisesti käyttäytyvä muslimin näköinen henkilö on terroristitutkija Bin Hizad. Häntä kuvataan tyyppilliseen asiantuntijatyyliin työpöydän ääressä istuvana puhuen hiukan oikealle kohti kuvasta pois rajattua toimittajaa. Hizad on pukeutunut länsimaiseen pukuun ja hän kommentoi nettisivustoja ja videoita ulkopuoliseen asiantuntijatyyliin niihin kantaa ottamatta.

Operaatio Bagdad

Helmikuun 9. päivänä 2007 *Suomen Kuvalehti* julkaisi kansijutun otsikolla ”Operaatio Bagdad.” Kannessa on erikoislähikuva länsimaisen sotilaan kasvoista, joita peittävästä aurinkolaseista heijastuu näkymä aurinkoiselle kadulle. Siinä kaksi miestä, joista toinen on mustista hiuksistaan päätellen Lähi-idän asukas, katsoo auton konepellin alle. Kyseessä on ilmeisesti turvallisuustarkastus, jota länsimainen sotilas valvoo vieressä. Kuvan päällä on isoilla kirjaimilla teksti: ”Irak. Viimeinen mahdollisuus”. (Kuva 4.)

Lehden sisällysluettelossa kansijuttuun viitataan pystykuvalla, jossa iloisesti hymyilevä sotilaspuukuinen mies katsoo etuviistoon taustallaan Yhdysvaltojen lippu. Kuva on sommiteltu niin, että terävyysalueen ulkopuolella oleva tähti asettuu miehen päälleen ylle luoden hänestä hohdokkaan ja sankarillisen vaikutelman. Vinkin teksti jatkaa kuvan henkilön glorifioimista: ”Yhdysvaltain armeijan paras kenraali David Petraeus on lähetetty mahdollittomaan tehtävään, lopettamaan Irakin sota.”

Juttuun viitataan vielä 10. sivun ajankohtaisosiossa, jossa on kuva sidotusta ja vertavuotavasta pommi-iskun uhrista ja hänen ympärillään itkevistä miehistä. Tekstissä kerrotaan, että autopommeilla oli tapettu Bagdadissa ainakin 135 ihmistä lauantaina ja 24 ihmistä maanantaina.

Reportaasi alkaa aukeaman laajuisella kuvalla, jossa näkyy kypäräpäinen sotilas ajamassa panssarivaunua (Kuva 5.). Sotilaan nimikyltissä lukee hänen sukunimensä, mutta ilman sitäkin kuva olisi ollut helppo yhdistää kenraali David Petraeukseen. Tässä kuvassa kenraalilla on tuima ilme, ja hän katsoo suoraan kameraan. Kuvien ja tekstin vuorovaikutuksella Petraeuksesta rakentuu lähes yli-inhimillinen kuva: hän on ”Yhdysvaltojen asevoimien paras kenraali

Kuva 4. ”Irak. Viimeinen mahdollisuus.” Suomen Kuvalehti 9.2.2007.

Kuva 5. ”Irakissa olevien amerikkalaisjoukkojen uusi komentaja David Petraeus on Princetonin yliopistossa väitellyt tohtori.” Suomen Kuvalehti 9.2.2007.

ja Princetonin huippuyliopistossa Vietnamin sodasta väitöskirjan tehnyt tohtori”. Kuva panssarivaunun luukulta osoittaa, ettei hän ole pelkkä kiiltonahkakengissä vallan kamareita koluava teorialherra, vaan tuntee myös sodankäynnin konkreettisen puolen ruohonjuuritasoa myöten. Tekstin alkajaisiksi hänestä kerrotaan maskuliininen sotalegenda, jossa hän pahan haavoittumisen jälkeen vetäisi sairaalassa 50 punnerrusta saadakseen lääkäreiltä luvan lähteä kotiin.

Jutun mukaan Petraeus on siis hengen ja ruumiin jättiläinen, ja vieläpä sen lisäksi mukava mies. Tässä onkin melkoinen kontrasti seitsemänsivuisen reportaasin muihin toimijoihin: seuraavilla sivuilla nimettömät shiipojat tarkastelevat kadulla pommin tappamien ihmisten jäänteitä, ja irakilaiset lääkärit hoitavat leikkauspöydällä makaavaa pommin uhria. (Kuvat 6. ja 7.)

Jutussa mainitaan nimeltä 14 henkilöä, joista 10 on yhdysvaltalaisia, lähinnä puolustushallinnon edustajia. Jutun ensisijainen tarkoitus on kertoa Yhdysvaltojen roolista Bagdadissa, joten sikäli on ymmärrettävää, että irakilaiset ovat sivuosassa ja enimmäkseen passiivisina kohteina.

Kuvallisen kerronnan kannalta on merkittävää, että reportaasin kahdeksan valokuvan joukosta vain yhdessä on viittaus siihen, että Irakissa on muutakin kuin sotaa. Kuvassa mies asettelee hääpukuja mallinukeille, ja kuvateksti kertoo, että torstai on suosituin hääpäivä Irakin pääkaupungissa. Toisessa kuvassa näkyy palloa potkivia poikia, mutta kuvateksti kytkee tämänkin kuvan sotaan.

Kuva 6. ”Šiiapojat noukkivat autopommiräjähdyksessä kuolleiden ihmisten jäänteitä Sadr Cityn slummissa 17. tammikuuta.” Suomen Kuvalehti 9.2.2007.

Kuva 7. ”Autopommi on räjähtänyt Sadr Cityssä.” Suomen Kuvalehti 9.2.2007.

Yleisellä tasolla lukijalle jää sellainen kuva, että Irakin levottomuudet ovat maan sisäsyntyisiä ongelmia, shiiojen ja sunnien välistä taistelua. Suuri valkoinen sankari, kenraali Petraeus, on tulossa pelastamaan alkukantaisen ja levottoman maan perikadolta.

Visuaaliselta ilmeeltään *Suomen Kuvalehden* Bagdad-reportaasi on tummasävyinen. Näin juttu tulee jo ulkoasunsa voimin tukeneeksi vallitsevia käsityksiä maailmasta: ”tällaista Irakissa on”. Myös teksti maalaa Bagdadista jokseenkin verisen kuvan: kaupungissa on kaupunginosia, joissa ”*sunnien kuolemanpartiot* ajavat öisin *terrorisoimaan* Bagdadin *šiioja*” ja joissa on ”*šiiajohtaja* Muqtada al-Sadrin *tappojoukkoja*”. Yksi kaupunginosista, [sunnien asuttama] Sadr City, nimetään ”pimeyden ytimeksi”. Nämä ovat myös jutun ainoita osia, jotka liittävät Irakin tapahtumat islamiin. Sanavalinnoista ja rinnastuksista syntyy pakostakin kuva, että islamilaiset shiitit ja sunnit ovat todella pahoja verrattuna hyviin amerikkalaisiin: ”Ennen kuin *David Petraeus* voi kuvitella *kylvävänsä sovun siemeniä* muualle Kaksoisvirran maahan, hänen on rauhoitettava sen pääkaupunki, jossa *sunni- ja šiiamuslimit murhaavat toisiaan tauotta*”.

Puhtaasti journalistisesta näkökulmasta ja yksittäisinä ohjelmina ja reportaaseina tarkasteltuna sekä ”Terroristien tosi-TV” että ”Operaatio Bagdad” ovat ammattitaitoisesti ja kiinnostavasti tehtyä journalismia. Niiden esittämät faktat eivät luultavasti myöskään ole virheellisiä. Ongelma on pikemminkin siinä, että niiden – ja monien muiden juttujen – kuva islamista on vain yksi näkökulma, jonka toistuva esittäminen saa unohtamaan sen, että islam ja muslimit ovat paljon muutakin kuin terrorismia ja väkivaltaa. Mediaa kiinnostavat poikkeustilat, kuten sota ja muut väkivaltaisuuDET. Toistuvalla ja rutiininomaisella raportoinnilla nämä poikkeustilat kuitenkin muuttuvat normaalin tuntuisiksi ja alkavat leimata koko maan elämää ja islamia kokonaisuutena. Valtavirtajournalismia, jota *Suomen Kuvalehti* ja TV2:n ajankohtaisohjelmat edustavat, voidaan pitää konformistisena muottina: yhtenäisen tyyliensä ja vakiintuneen osastojakonsa lisäksi journalismi antaa ymmärtää, mikä maailmassa on normaalia ja keskustelemisen arvoista. Journalismi pitää poikkeamat ruodussa.³²

---

32 Ks. Ridell 1998; Nieminen 1998.

Islaminuskaiset Suomessa

Vielä 1980-luvun lopulla Suomi oli monella tavalla suljetumpi yhteiskunta kuin 1990-luvulla ja nykyään. Suomen olemassaoloa ja kansakunnan identiteettiä määriteltiin maan sisältä kumpuavien ilmiöiden kautta, eikä kansainvälisillä vaikutteilla ollut tässä tilanteessa läheskään niin suurta merkitystä kuin nykyään. Niin muodoin myös islamia ja muslimeita käsittelevä journalismi oli vähäistä ja lähestymistavoiltaan etäistä. Silloin olisi ollut varsin tavatonta, että suuri päivälehti olisi pääuutissivuillaan julkaissut näyttävän jutun muslimien tavallisesta elämästä.

Vuonna 2007 tiedotusvälineet voivat ilman sen kummempia selittelyitä tehdä jutun vaikkapa muslimien ramadanin vietosta Suomessa, niin kuin esimerkiksi *Helsingin Sanomat* teki lokakuussa 2007. Journalismiin on selvästi ujutautumassa aiempaa avoimempia käytäntöjä, ja ne lienevätkin sopusoinnussa useimpien toimittajien liberaalin maailmankuvan kanssa. Utustoiminnan suurille rakenteellisille tekijöille yksittäiset toimittajat eivät voi tehdä paljonkaan – Irakin sota on ja pysyy otsikoissa. Mutta tämän kuvan tasapainottamiseksi voidaan tehdä töitä ja on jo tehtykin.

Islaminuskoisten elämä Suomessa tai sopeutuminen Suomeen on aiheena 16 sanomalehti- ja kuudessa aikakauslehtijutussa vuonna 2007. Suomen islaminuskaisia käsitellään yhtenäisenä ryhmänä käyttäen adjektiivinomaisesti sanaa ”muslimi” yhdyssanan alussa. He siis eivät ole shioja tai sunneja vaan yksinkertaisesti muslimeita tai islaminuskaisia. Jos heitä tarkemmin identifioidaan, se tapahtuu etnisen alkuperän mukaan. HS:n jutussa, joka käsittelee ilman vanhempia maahan tulleita turvapaikanhakijoita, kaikki kolme nuorta ovat afganistanilaisia, ja kahdessa jutussa muslimiksi identifioidut henkilöt ovat kotoisin Venäjältä. Ympärileikkausta käsittelevissä jutuissa puhutaan myös tataareista ja tehdään ero heidän eli pidempään Suomessa asuneiden muslimien ja 90-luvulla Suomeen muuttaneiden maahanmuuttajien välillä. Usein muslimeihin tai islaminuskoon viitataan myös joidenkin heille tyypillisinä pidettyjen piirteiden kautta. Yleisönosastokirjoituksissa islaminuskaisiin viitataan puhumalla ”hun-

nutetuista” naisista. Myös moskeijat ja minareetit, ”usko Allahiin” ja porsaanlihakielto ovat mielipidejutuissa epäsuoria tapoja kertoa, että jutussa tarkoitettut henkilöt ovat islaminuskoisia.

Aineistomme Suomessa asuvat maahanmuuttajamuslimit eivät ota kantaa omien maidensa tapahtumiin vaan kertovat ja kommentoivat uskonnollisia ja kulttuurisia tapojaan (myös verrattuna suomalaisiin tapoihin). Väkivaltaisina heitä ei tutkimassamme aineistossa esitetä lainkaan.

Suomalaista islamia käsittelevissä jutuissa esiintyy yli puolet enemmän eimuslimi- (23) kuin muslimi-puhujia (10). Suomalaiset puhujat ovat ministeriöiden ja laitosten viranomaisia (mm. kulttuuri- ja sisäministeri, kihlakunnansyyttäjä, sosiaali- ja terveysministeriön ylitarkastaja), jotka kommentoivat asioita virkansa puolesta, kun taas muslimipuhujat islamilaisen seurakunnan edustajaa lukuun ottamatta ovat yksityishenkilöitä, jotka puhuvat omasta puolestaan.

Uutisjutuissa Suomessa asuvia islaminuskoisia käsitteleviä aiheita ovat poikien ympärileikkausta koskevan lain uudistaminen ja uskonnollisille yhdistyksille annettava valtionapu. Näkyvimmin käsitellään tapausta, jossa eräs äiti on tuomittu oikeudessa siitä, että hän oli antanut ympärileikata poikansa. Tapaus on viety hovioikeuteen, jonka on päätettävä onko poikien ympärileikkaus pahoinpitelyä vai ei (AL, 15.2.07, TS 14.2.07).

Ensimmäisten juttujen mukaan ympärileikkausta harjoitetaan Suomessa sekä juutalaisten että islaminuskoisten keskuudessa. Esimerkiksi *Aamulehti* otsikoi aiheita käsittelevän uutisen ”Uskonnolliset ympärileikkaukset” (14.2.2007) ja haastattelee sekä islamilaisen että juutalaisen seurakunnan edustajia. Jatkojutut ja aiheesta poikineet yleisönosastokirjoitukset liittyvät tavan kuitenkin pelkästään islamiin.

Turun Sanomissa ympärileikkausasiaa käsiteltiin 14.2. kolmessa jutussa. Al-lekkain asetetut otsikot, ”Muslimiäiti syytteessä Turun hovioikeudessa tänään” ja ”Poikien ympärileikkauksista jyrkkä erimielisyys Suomessa”, luovat käsityksen, että erimielisyys olisi nimenomaan muslimiäidin ja Suomen välinen, vaikka jutun mukaan erimielisiä keskenään ovat Suomen viranomaiset eli syyttäjä ja terveysministeriö. Syyttäjä haluaa kriminalisoida sekä tyttöjen että poikien ympärileikkaukset, kun taas terveysministeriön mukaan poikien ympärileikkauksia ei ole syytä kriminalisoida. Asiantuntijoina ja -osaisina haastatellaan syyttäjän ja terveysministeriön edustajia sekä juutalaisen ja islamilaisen yhteisön edustajia.

Turun Sanomien juttu antaa syytteessä olevasta äidistä jopa hiukan yksinkertaisen vaikutelman otsikoimalla ”Äiti ei ymmärtänyt tekevänsä rikosta”. Vai sisältäisikö otsikko ajatuksen, että äiti ei ymmärtänyt, että suomalainen ajattelu

on oikein ja hänen omansa väärin? Jutussa ei tuoda esiin syytteessä olevan äidin kansallisuutta vaan hänet identifioidaan ”muslimiäidiksi”, jonka mukaan ympärileikkaus kuuluu perheen uskontoon ja kulttuuriperinteeseen.

Ympärileikkaus on aihe, jossa länsimaiset ja islamilaiset perinteet helposti johtavat erilaisiin näkemyksiin. Niinpä se on myös journalismille otollinen. Aamulehden *Mistä kysymys* -palstalla 16.2.2007 olleessa jutussa tämä jännite on läsnä, mutta sitä ei journalistisin keinoin mitenkään korosteta, vaan juttu tähtää tiedon lisäämiseen. Toimittaja Liisa Heinänen toteaa ensin, että juutalaisten ympärileikkaus perustuu Vanhaan testamenttiin ja kysyy sitten, kehoitetaanko Koraanissa ympärileikkaukseen. Tampereen islamin yhdyskunnan puheenjohtaja Mustafa Kara vastaa, että Koraani ei suoraan sano mitään ympärileikkauksesta, mutta jatkaa, että ”mikään ei saa juutalaisia tai muslimeja luopumaan ympärileikkauksesta”. Retoriikan analyysin kannalta on kiintoisaa, että Kara ei puolusta ympärileikkausta uskonnollisin tai edes kulttuurisin perustein, vaan tuo esiin näkemyksensä, että esinahan poistaminen on terveydelle hyväksi. Hän siis haastaa länsimaisen rationaalisen diskurssin väittelyyn sen omilla aseilla, vetoamalla lääketieteellisiin perusteisiin ja hygieniaan. Samalla hän etäännyttää ympärileikkausdebatin islamista, epäuskonnollistamalla puheenaiheen.

Toinen Suomen muslimeita käsittelevä uutisaihe tutkimusajanjakson aikana oli se, että kulttuuriministeri Tanja Saarela vaati valtionapua kaikille uskontokunnille. Ajatuksena on, että kun muutakin kulttuuria ja yhteiskunnallista elämää tuetaan verovaroin, miksei myös eri kulttuureja edustavia uskonnollisia yhdyskuntia. Aamulehden jutun otsikossa (19.2.07) tuodaan esiin muslimit ja bahait esimerkkinä uskontokunnista, joiden toimintaedellytyksiä uudistus parantaisi. Mielipidettä asiasta on kysytty Jehovan todistajien edustajalta, jonka mukaan uskonnot tulevat toimeen omillaan eikä mitään valtionapua tarvita. Jotkin muslimiseurakunnat näkyvät nimeltä rekisteröityjen uskonnollisten yhdyskuntien luettelossa, joka on liitetty jutun yhteyteen.

Jutussa puhuu myös eduskunnan talousvaliokunnan puheenjohtaja Jouko Skinnari, joka pitää tärkeänä kaikkien uskontokuntien tukemista. Hän perustelee näkemystään rakentavaan sävyyn: ”Suomeen on tullut esimerkiksi lisää islaminuskoisia ja monia muita uskonnollisia yhdyskuntia. Tämä liittyy osana ulkomaalaisten kotouttamiseen.” Skinnarin kommentti on varsin erilainen kuin ne lukuisat näkemykset, joita islamista esitetään lehtien yleisönosastoissa ja keskustelupalstoilla – ne ovat voittopuolisesti ulkomaalaisvastaisia ja niissä suhtaudutaan kielteisesti islamiin, joskus myös muihin uskontoihin kuten kristinuskoon.

Kuusi kahdeksasta islamia käsittelevästä yleisönosastojutusta on reaktioita edellisinä päivinä olleisiin islaminuskoon jollain tavalla liittyneisiin uutisiin. Media siis asettaa agendan: mistä puhutaan, ja yleisö päättää, miten siitä puhutaan. Mielenkiintoista esimerkiksi on se, että vaikka uutisaiheet koskevat myös muita uskontokuntia, yleisön reaktiot koskevat vain islamia. Sekä ympärileikkausta että eri uskontokuntien valtinapuja koskevissa uutisissa mainitaan mm. juutalaiset, bahait ja Jehovan todistajat, mutta ainakin julkaistut yleisönosastokirjoitukset kommentoivat vain islamia esimerkiksi seuraavaan tapaan:

”Oliko ministeri Tanja Saarelan esitys valtion tuesta eri uskontoryhmille keskustan virallinen kanta? Halutaanko siis rakentaa moskeijat verovaroin Suomeen?” (AL:n päivän tekstarit 23.2)

Monet yleisönosastokirjoituksista suhtautuvat islamiin kielteisesti tai vähätellen. Muslimit koetaan niissä suomalaisia jollain tavoin uhkaavina toisina: he tulevat ja valloittavat bussien istumapaikat niin että suomalaisille ei jää tilaa (”Hunnutetut kiusasivat, AL 15.2) tai syövät suomalaisten verovarot, kun ruvetaan rakentamaan valtion varoilla moskeijoita tai kustantamaan ympärileikkauksia (AL 17.2.). Poikien ympärileikkausta kutsutaan myös vähättelevästi ”esinahan kauneusleikkaukseksi”, joka pitäisi maksaa itse eikä valtion varoin (AL, 20.2.). Yksi bussien valtaamista kritisoivaan juttuun vastaava kirjoittaja, on valinnut nimimerkikseen ”Burkhako pelottaa”, ja osoittaa näin ymmärtäneensä kirjoitusten ytimen: kysymys on vieraan pelosta.

Yleisönosastokirjoitusten joukossa on myös sellaisia, joita ei voi tulkita islamofobiseksi, vaan pikemminkin yleensä uskonnon ja valtion täydellistä toisistaan erottamista puoltaviksi: ”Uskonnonvapaus tarkoittaa vapautta --- kulkea kadulla vapaasti huivin kanssa tai ilman huivia ja niin edelleen. Uskonnonvapaus ei tarkoita, että valtion tulisi tukea ---- musliminaisten huiviostoksia”. (AL 23.2.)

Islamin nainen (ja mies)

Naisen asema islaminuskoisissa maissa herättää usein kiivaita reaktioita länsimaissa, joissa sukupuolten tasa-arvo pidetään edistyksellisenä verrattuna muuhun maailmaan. Tosin islamilaiset maat ovat erilaisia, ja naisen asema riippuu yleensä pikemminkin paikasta ja poliittisesta tilanteesta kuin uskonnosta itseltään. Tämän tutkimuksen aineistossa 18 juttua eli noin kymmenesosa kaikista jutuista tuo esiin islamin jollain tavalla sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta.

Puolet niistä jutuista, joissa sukupuolinäkökulma tuotiin esiin, liittyi keskusteluun siitä, pitäisikö lainsäädäntöä muuttaa niin, että vain tyttöjen ympärileikkaus olisi kriminalisoitu. Keskustelu sai alkunsa tapauksesta, jossa muslimiäiti oli tuomittu poikansa ympärileikkauksesta, koska Suomen lain mukaan poikien ja tyttöjen ympärileikkaukselle ei lainsäädännössä tehdä eroa, vaikka sekä Suomen juutalaiset että islamilaiset harjoittavat poikien ympärileikkausta. On tosin tulkinnanvaraista, liittyvätkö ympärileikkauksuutiset sukupuoleen sinänsä vai pikemminkin kulttuurien yhteentörmäykseen yleensä. Monet jutut, esimerkiksi seuraava mielipidekirjoitus (AL 17.2.2007) puhuvat itse asiassa sen puolesta, ettei ympärileikkaus ole sukupuolikysymys lainkaan:

”Uskonnollisista syistä tehtävä ympärileikkaus ei kuulu suomalaiseen kulttuuriin. Toivottavasti tällainen silpominen, myös poikien, kielletään lakipykälän. Maassa maan tavalla, ei uskontojen ehdoilla.”

Lähes kaikki muut sukupuolinäkökulmaan liittyvät jutut käsittelevät musliminaisten pukeutumista. Niiden voidaan siis katsoa liittyvän käsitykseen siitä, että islamilaiset naiset ovat alistettuja, koska he eivät pukeudu samalla tavalla kuin länsimaiset naiset. Näiden juttujen tapahtumapaikkana on yleensä jokin islam-enemmistöinen maa, jossa pukeutumissääntöjä valvotaan tiukasti. Yleistä on myös rutiininomainen maininta ”huivitetuista naisista”, kun jutuissa kuvaillaan jonkin muslimimaan tai suomalaisten muslimien elämää.

Joissain tapauksissa islamin ja naisten aseman suhdetta kuvaava journalismi menee raflaavuuden puolelle. *Iltalehdessä* 17.2. julkaistiin lyhyt juttu otsikolla ”Naiset nuhteeseen”. Jutun mukaan malesialainen muslimioppinut oli ehdottanut, että kaikki maan naiset alkaisivat pukeutua siveysvyöhön. ”Aviomiehet voisivat tuntea olonsa rauhallisemmaksi. Jos tiedätte, mitä tarkoitan, Abu Hassan järkeilee ja herättää kysymyksen, mikä on motivoinut miekkosen hankkeen taakse.” Sattumoisin uutisen vieressä on toiseen uutiseen liittyvä kuva huivipäisestä naisesta, joka mitä ilmeisimmin on muslimi. Vaikka juttu on sijoitettu pakinatyyliseen maailman hullutuksista kertovaan osastoon ja sen lopussa on pehmentävää ironiaa, juttu epäilemättä vahvistaa ja ylläpitää käsitystä musliminaisten aseman alistuneisuudesta. Itse asiassa johonkin etniseen ryhmään kohdistuva vitsaileva tyyli saattaa olla jopa vahvempi stereotyyppien pönkittäjä kuin vakavahenkisen asiajournalismin.

Myös *Helsingin Sanomissa* on kaiken maailman hullutuksista kertova hiekan kevyen tyylinen lokero nimeltä *Maailman ihmisiä*, mutta se on selvästi asiallisempi kuin *Iltalehden* vastaava outousosasto. Siinä kerrottiin 24.2. Iraniin perustettavasta naisten saaresta: ”Iranissa noudatettavan tiukan islamilaisen lain mukaan miehet ja naiset eivät saa olla keskenään tekemisissä julkisilla paikoilla. Viranomaisten perustelujen mukaan sääntö ei rajoita naisten oikeuksia vaan suojaa heitä.” Se, että sama juttu on löytänyt tiensä myös *Aamulehden* (24.2.) vastaavien pikku-uutisten Kiikari-palstalle ja *Savon Sanomien* (23.2.) Päiväyri-sivulle, kertoo ehkä myös jotain lehtiemme uutiskriteereistä: erilaisuudet ja poikkeavuudet ovat kiinnostavia.

Toisenlainen kuva islamista

Väkivaltaa ja uhkaavuutta heijastelevan konfliktijournalismin ohella islamista ja muslimeista tuotetaan ajoittain myös toisenlaista kuvaa, sellaista journalismia, jossa islam esiintyy rutiininomaisesti tavallisena asiana, ilman sen kummempia arvolatauksia tai kuohahduksia. Tässä normaalijournalismissa muslimit ovat mukana niin kuin ketkä tahansa ihmiset. Tällaista journalismia löytyy muun muassa kulttuurijuttujen kirja- ja elokuva-arvosteluista, henkilöjutuista sekä dokumenttiohjelmista. Jutut voivat myös tietoisesti pyrkiä muuttamaan islamin kielteistä julkisuuskuvaa. Tällaista ns. suvaitsevaisuusjournalismia edustavat aineistossamme oikeastaan vain Ylen TV-uutisten pitkähäkö raportti Pohjois-Amerikan muslimiyhdistyksen yrityksistä parantaa suhteitaan kristittyihin (23.2) sekä *Basaari*-ohjelma (19.2.) tutkija Marko Juntusesta.

TV-uutisten raportti Pohjois-Amerikan muslimiyhdistyksestä oli yksi harvoista aineistomme jutuista, joissa islamia käsiteltiin jutun pääaiheena. Samassa uutisraportissa käsiteltiin myös uutta amerikkalaista tv-sarjaa ”Pieni moskeija preerialla” yrityksenä levittää erilaista kuvaa islamista. Uutinen oli Ylen uutisten omaa tuotantoa, eikä aihetta käsitelty missään muussa tiedotusvälineessä. Raportti on rakennettu journalismille tyypilliseen tapaan ristiriidan pohjalle: ”Yhdysvalloissa etsitään keinoja murtaa ennakkoluuloja muslimien ja kristittyjen välillä”. Aihe on luultavasti ylittänyt uutiskynnyksen sen ansiosta, että jutun päähenkilö on aiheen kannalta kiinnostavan erikoinen henkilö: ”ruotsalais-norjalaiset sukujuuret, käännyttänyt muslimi, nainen Kanadasta”. Tämän asetelman välittämän viestin voi tulkita ainakin kahdella vastakkaisella tavalla: a) Muslimit ovat edistyksellisiä, koska nainenkin voi nousta johtotehtäviin tai b) Nainen johtavassa asemassa on yhä muslimiyhteisöissä erikoisuus. Viimeksi mainittua tulkintaa korostaa toimittajan lause: ”Mattson on monen silmissä Pohjois-Amerikan suurimman muslimijärjestön johtajana poikkeuksellinen valinta”. Toimittaja tosin etäännyttää itsensä tästä arviosta journalismille tyypilliseen tapaan panemalla sen epämääräisten toimijoiden piikkiin (”monen

silmissä”). Näin toimittaja välttyy epäilykseltä, että hänen katsottaisiin pitävän muslimeja naisvastaisina.

Toimittaja mainitsee Mattsonin erikoisuudeksi myös sen, että hänellä on ruotsalais-norjalaiset sukujuuret ja että hän on käännyttänyt muslimi. Pohjois-Amerikassa siirtolaisia on kuitenkin niin paljon, että siellä sukujuuret valtameren takana eivät ole erikoinen asia juuri missään tehtävässä. Eikä uskontoon kääntyminen ole poikkeuksellista, sillä onhan Yhdysvallat tunnettu uskontokuntien moninaisuudesta ja valinnanvapaudesta. Ainakin suomalaisen yleisön silmissä jutun päähenkilöstä tekee erikoisen se, että hän on nainen, koska tasa-arvollaan ylpeilevissä Pohjoismaissa islam-keskusteluissa nousee esiin usein juuri naisten asema ja sen vertaaminen Suomen ja Ruotsin kaltaisten maiden tilanteeseen.

Kuvaavaa islam-journalismille on, että tässäkin uutisraportissa ei välttyä viittauksilta terrorismiin ja väkivaltaan. Ohjelmassa kerrotaan Mattsonin kokemuksista 1980-luvulla Palestiinassa, jossa ”hän törmäsi jo silloin ääriaineksiin, jotka sittemmin ovat ottaneet hänen uskontonsa väkivallan välikappaleeksi”. Rauhanomaisen, normaalin islamin ja väkivaltaisuuksien välille tehdään kuitenkin selvä ero, kun Mattson suomii ääriilmiöitä: ”He ovat ottaneet minulta kauniin asian: Hengellisyteni lähteen ja yhteyteni Jumalaan, ja pilanneet sen. En anna sitä heille koskaan anteeksi”.

Edellisessä repliikissä on merkille pantavaa se, että puheenaiheena on hengellisyys, uskonto sinänsä. Tällaista aineistoa on maallistuneessa mediassa varsin harvoin esillä. Toisaalta täytyy huomata, että tämäkin puheenvuoro ei olisi luultavasti tullut esiin ilman yhteyttä ääriilmiöihin – niiden esiin nostaminen paitsi kytkee islamin yleisesti esillä oleviin puheenaiheisiin, myös lisää jutun dramaattisuutta.

Basaarille suvaitsevaisuusjournalismi lankeaa kuin luonnostaan onhan se suomen ainoa tv-ohjelma, jolla voi ”viikoittain seurata suomessa asuvien maahanmuuttajien ja ulkosuomalaisten elämää ja arkea”³³. Ohjelmaa luonnehditaan monikulttuurisuusohjelmaksi ja myös sen toimittajat ovat itse maahanmuuttajia. Aineistoomme kuuluva *Basaari*-ohjelma kertoo Marko Juntusesta, joka tekee Suomen Akatemian rahoituksella kolmivuotista tutkimusta aiheesta ”Islam ja julkisen tilan rakentuminen suomalaisessa lähiössä”. Tutkimus keskittyy irakilaisien pakolaisuuteen: mitä tapahtuu kun vuosien pakomatkan jälkeen pakolaiset kohtaavat toisensa Turun lähiössä. Ohjelma ei varsinaisesti käsittele islamia, vaan tuo sen esiin viitteellisesti kolmella tavalla: Juntusen tut-

kimusaiheen kautta, näyttämällä Turun torilla liikkuvia hunnutettuja naisia ja ottamalla päähenkilöikseen islamilaisesta maasta tulleita maahanmuuttajia.

Ohjelmassa Riad Muthana -niminen mies kertoo arabiaksi, kuinka hän tuli Suomeen vuonna 1998 Syyriasta YK:n avustuksella jouduttuaan pakenemaan Irakin poliittista järjestelmää. Hän kuvailee, miten raskasta oli tulla Suomeen. Miehen vaimo Majda Ajlan, jonka sylissä istuu poika, kertoo arabiaksi, että he tulivat suoraan Turkuun, jossa asuvat yhä. Kamera näyttää myös tyttöä, joka istuu viereisellä tuolilla. Tyttö kertoo suomeksi, että hänellä on suomalaisia ja ulkomaisia kavereita, mutta että häntä on kiusattu esikoulussa. Hän kävi vuonna 2005 ”omassa maassaan eli Irakissa ja siellä oli todella mukavaa”. Tyttö jatkaa: ”Vaikka siellä oli noi terroristit ja kaikki noi niin mä pidin omasta maastani ja toivoisin palaavani sinne loppuiäkseni, koska mä pidin siitä niin paljon, mä en tiedä miks, vaikka aina siellä sammuu valot ja ei oo ja vedet loppuu välillä, mut mua ei haitannu koskaan, oli myytävänä kans jotain pepsii ja jotain, mut mä rakastan maatani ja haluan palata sinne.” Myös Riad Muthana toivoo, että ihmiset tutustuisivat Irakiin vaikka Internetin välityksellä, jotta he saisivat kuvan maan hienosta kulttuurista, joka on mustattu viimeaikaisissa tapahtumissa.

Henkilöjutut antavat islamille kasvot

Eräs tapa lähestyä islamia ja muslimeita normaalina asiana on tehdä henkilöjuttuja. Kun tavallisessa uutisjutussa ei jo palstamillimetrien rajoitusten vuoksi yleensä päästä paljon tapahtumien kuvailua syvemmälle, usean sivun aikakauslehtijutussa voidaan valottaa kohdetta monelta kantilta.

Seura julkaisi numerossa 5/2007 neljän sivun jutun otsikolla ”Haaveena paratiisi”. Toimittaja-kuvaaja Heidi Pohjalan jutussa päähenkilönä on 22-vuotias palestiinalaistyttö Fairouz, joka ingressin mukaan ”toivoo kuolevansa israelilaisten luodeista”. Itse leipäteksti tuo kuitenkin esiin, että Fairouz on kyllä harkinnut itsemurhaiskua tullakseen marttyyriksi mutta on luopunut ajatuksesta, koska haluaa välttää perheelleen iskusta koituvat ongelmat. Jutun moniäänisyys tarkoittaa siis sitä, että muslimipäähenkilö tuodaan esiin harkitsevana, monia vaihtoehtoja punnitsevana ihmisenä, ei hurmahenkisenä yhden asian ajajana.

Haastattelussa hän punnitsee vaihtoehtoja esimerkiksi tähän tapaan: ”Minulla on kaksi haavetta elämässä. Haluan olla marttyyri maalleni. --- Jos minusta ei tule marttyyriä, yritän elää muuten mahdollisimman hyvän elämän”, mutta toisaalta myös näin: ”Aivoni ovat kasvaneet suuremmiksi kuin sydämeni. Nyt ymmärrän, että olemme kaikki ihmisiä, amerikkalaiset, palestiinalaiset ja israelilaiset, ei heitä saa tappaa. Mutta Israelin sotilaat, vihaan heitä liikaa”.

Myös kuvat kertovat eri vaihtoehdoista. Jutun pääkuvassa seisoo Fairouz Betlehemin yliopiston pylväiden edustalla paperinippu kädessä ja laukku olalla kuin kuka tahansa yliopisto-opiskelija. Hänen katseensa on suunnattu käsissä oleviin opintomuistiinpanoihin. Viereisellä sivulla on kaksi pienempää kuvaa, toinen Betlehemin vanhoista rakennuksista ja toinen julisteesta, jossa on Fairouzin kaveri, 19-vuotiaana marttyyrina kuollut poika. Kuvien kokoero korostaa valintaa, jonka Fairouz on tehnyt: mieluummin opinnot kuin itsemurhaisuus. (Kuva 8.)

Reportaasin lopussa on yhden palstan levyinen kainalojuttu otsikolla ”Loputon sota”. Siinä kerrotaan lyhyesti taustoja palestiinalaisten ja Israelin konfliktista, ja juttu päättyy toteamukseen: ”Lopullista rauhaa ei ole näköpiirissä”. Vaikka Haaveena paratiisi on tavallista moniäänisempi islam-juttu, siinäkin lopputulemana on islamin yhteys sotaan ja väkivaltaan. Toisaalta voidaan ajatella, että jutun aiheena ei ole islam sinänsä, vaan islamilaisessa maassa elävä ihminen.

Kuva 8. Vasemmanpuoleinen kuva Fairouzista, oikealla Fairouzin kaveri, 19-vuotiaana marttyyrina kuollut poika. ”Haaveena paratiisi”, Seura 2.2.2007.

Helsingin Sanomien Nyt-viikkoliitteessä 23.2. kerrotaan Tatarstanilaisesta näyttelijästä Elvira Nisamethidistä, joka on muuttanut Suomeen mentyään naimisiin suomalaisen tataarin kanssa. Jutun lopusta otettu katkelma osoittaa, miten erilaisia asioita islamilaisesta maailmasta voidaan journalismissa nostaa esiin – se on muutakin kuin Lähi-idän arabiankielisen öljyalueen kahinointia: ”Mutta ikävä kotimaahan ei hellitä. ’Kazan [Tatarstanin tasavallan pääkaupunki] on kaunis kaupunki. Siellä tataarit ovat hauskoja ja rempseitä. Halataan ja soitetaan harmonikkaa!’” Voi kuvitella, millainen kontrasti naisen mielessä on hänen kotiseudullaan ja Suomen varautuneella, teknologiakeskeisellä ilmapiirillä.

Toki osastojako vaikuttaa siihen, millaiseen sävyyn asioista ylipäättään kirjoitetaan. Yllä oleva esimerkki on peräisin pääasiassa nuorehkolle lukijakunnalle suunnatusta kepeätyylisestä tv-liitteestä; yhtä valoisa ihmiskuvaus ei ole kovin yleistä ulkomaan uutisosaston kovassa ympäristössä. Vielä epätodennäköisempää se olisi *Suomen Kuvalehden* kaltaisessa julkaisussa, jonka islam- ja muslimikuvausluonnetti useimmiten vakava, jopa synkkä yleisilme. Vaikka islamia ja muslimeita käsitellään jutuissa asiallisesti, niiden lopputulema on kuitenkin negatiivinen – jutuista syntyy sellainen kuva, että islam liittyy ongelmiin ja vaikeuksiin. Kuvaava esimerkki on numerossa 7/2007 julkaistu reportaasi itähelsinkiläisestä Kontulan kaupunginosasta ja sen asukkaiden äänestyskäyttäytymisestä. Jutussa esiintyy yhtenä henkilönä muiden joukossa somalialaissyntyinen Abdulkadir Isak, joka kuvailee Kontulan ympäristön varjopuolia, kuten alkoholin nauttimisen aiheuttamaa levottomuutta. Kuvassa Isak katsoo hieman ylöspäin ohi kameran kasvot peruslukemilla. Kuvatekstissä lukee: ”Moskovasta Kontulaan. ’Tämä ympäristö on kamala, kuin keskitysleiri’, Abdulkadir Isak sanoo.”

Toisaalta jutussa annetaan myönteistä kuvaa monikulttuurisuudesta; kuvailaan, miten eri maista tulleet perheet tuovat alueelle ”urbaanin sykkeen”. Juttu ei varsinaisesti käsittele islamia tai muslimeita, mutta useimmat lukijat tietänevät Somalian olevan muslimienemmistöinen maa, joten somaleista kirjoittaminen vaikuttaa ainakin epäsuorasti myös islamista välittyvään kuvaan.

Suomen Kuvalehden (8/2007) kahden aukeaman laajuinen henkilöreportaasi ”Miksi olet muslimi?” kertoo suomalaisen muslimin, Ahmedin, yrityksestä vierailla Yhdysvalloissa. Jutun tekee poikkeukselliseksi se, että se on ainoa aineistoomme osunut juttu, joka käsittelee alun perin suomalaista muslimia. Ahmed kääntyi muslimiksi vuonna 2000 ja muutti suomalaisen nimensä musliminimeksi. Jutussa ei aivan suoraan sanota sitä, mutta ilmeisesti hän oli sitä ennen tavallinen suomalainen ”kristitty”. Jutun tehoa vähentää hiukan se, että Ahmed esiintyy kuvissa vain takaapäin niin, että häntä ei voida tunnistaa. Va-

kuuttavuutta olisi lisännyt huomattavasti se, jos haastateltava olisi voinut puhua kokemuksistaan ikään kuin ”suoraan kameralle”. Nyt takaa päin hiljaisessa ympäristössä – tyhjällä metroasemalla ja lasiovien läpi kulkiessa – otetut kuvat ikään kuin korostavat Ahmedin erilaisuutta ja poikkeavuutta muista suomalaisista. Vaikka Ahmedin kovat kokemukset herättävät sympatiaa, kuvat eivät anna mahdollisuutta kokemuksiin samastumiseen.

Juttu asettaa vastakkain muslimin rauhallisen ja turvallisen elämän Suomessa ja epäilykset ja epäoikeudenmukaisen kohtelun, joihin Ahmed törmää Yhdysvaltoihin saapuessaan. Mies pidätettiin lentokentällä, koska häntä pidettiin terroristina. Ahmedin mukaan amerikkalaiset lentokenttäpoliisit väittivät, että ”olin varmasti tehnyt rikoksia ja varmasti tunsin terroristeja”. Kuulustelijat myös ”löysivät internetistä *Ylioppilaslehd*en artikkelin Ahmedin elämästä muslimina Helsingissä ja käännättivät sen englanniksi”. Vaikka Suomen Kuvalehden jutussa liitetään islam terrorismiin, se tapahtuu siten, että liittämiseen syyllistyvät nimenomaan amerikkalaiset, eivät suomalaiset viranomaiset tai toimittaja. Haastateltava kertoo: ”-Suomen päässä kaikki meni hyvin.” ---- ”Heti kun saavuimme Minneapolisin kentälle, virkailija kutsui minut muista erilleen.” --- ”Takahuoneessa alkoi pitkä kuulustelu. ’Miksi olin tullut Amerikkaan? Miksi matkustin somalinaisen kanssa? Miksi olen muslimi?’”

Reportaasi on harvinainen poikkeus aineistossamme myös sen vuoksi, että siinä on äänessä ainoastaan muslimiksi kääntynyt Ahmed. Koko tarina yrityksestä matkustaa Yhdysvaltoihin tapaamaan siellä asuvia somalialaisen vaimon sukulaisia ja palautuksesta Suomeen on kerrottu hänen näkökulmastaan. Ahmed saa myös vetää tapahtumat yhteen: ”Koko tapahtuma oli kuin suoraan stereotyyppisestä amerikkalaisesta vankilaelokuvasta. Maailma ei tunnu kovin oikeudenmukaiselta paikalta, jos viranomaisille riittää pidätykseen se, että on muslimi. Että silloin saa tehdä ihmiselle aivan mitä tahansa”.

Myös televisiosta löytyy esimerkkejä laidasta laitaan: toiset korostavat islamin yhteyttä terrorismiin, kun taas toisissa kuvataan muslimien arkielämää humaaniin sävyyn. Jälkimmäisestä journalismin muodosta oivia esimerkkejä ovat YLE TV 1:llä esitetyt *Ulkolinja*: ”Sairaalaelämää Bagdadissa” (28.2.) ja *Ykkös-dokumentti* ”Turvapaikka” (25.2.). ”Sairaalaelämää Bagdadissa” keskittyy erään sairaalan arkeen ja keskiössä ovat kerrankin irakilaiset ihmiset, jotka toimivat itse auttaakseen sisällissodan uhreja. Ohjelmassa korostetaan, että sairaalassa autetaan kaikkia pommi-iskujen ja väkivallan uhreja siitä riippumatta, ovatko he shiioja vai sunneja. ”Turvapaikka”-dokumentin pääaiheena on alaikäisten turvapaikanhakijoiden oleskelulupien odotus suomalaisessa pakolaiskeskuksessa. Nuorten uskonto tulee esiin jaksoissa, joissa kuvataan heidän arkeaan

keskuksessa. Päivään kuuluvia muslimien rukoushetkiä kuvataan hienotunteisesti, mutta niitä ei kommentoida mitenkään.

Poikkeuksellisen rakentavaan sävyyn islamia käsitellään Annassa 8/2007 julkaistussa kirja-arvostelussa. Siinä arvioidaan kuusivuotiaana Iranista Ruotsiin muuttaneen Marjaneh Bakhtiarin romaania, joka kertoo kulttuurien kohtaamisesta. Kirjan kannessa on huivilla verhottu nainen, mutta jutun yhteydessä on kuva iloisesti hymyilevästä kirjailijasta, jonka kasvot ovat avoimesti näkyvillä ja pitkät mustat hiukset laskeutuvat olkapäille. Kuva verhotuista kasvoista edustaa länsimaisesti ajattelevalle katsojalle vierautta, kenties naisen alistamista, kun taas avoin kasvokuva tuo kirjoittajan osaksi länsimaista elämäntapaa.

Kirjoittaja Ulla Janhonen päättää arvostelunsa rohkaiseviin ajatuksiin: ”Ruotsalaisesta yhteiskunnasta on alkanut nousta siirtolaiskertoja, jotka näkevät yhteiskunnan samalla kertaa sisältä- ja ulkoapäin. Siitä syntyy kiinnostavaa kirjallisuutta.” Kirjoituksessa on huomionarvoista, että maahanmuuttajia ei tarkastella tavalliseen tapaan joko ristiriitojen lähteenä tai työvoimapulan helpotuksena, vaan kulttuurien kohtaamisessa nähdään aidosti myönteisiä piirteitä. Lisäksi kirjoitus pönkittää sitä lähes totuudeksi muuttunutta ajatustapaa, jonka mukaan ruotsalaiset ovat asiassa kuin asiassa suomalaisia edellä.

Yhteenvedoa ja pohdintaa

Tutkimuksessamme olemme selvittäneet sitä, miten islamia ja muslimeita esitetään Suomen joukkoviestimissä. Tiivistäen voidaan sanoa, että tutkimusjakson aikana – reilut kaksi viikkoa helmikuussa 2007 – islam oli journalismissa kohtuullisen usein esillä, mutta samalla islamista ja muslimeista kerrottiin hyvin vähän.

Tutkimusjaksomme sattui aikaan, jolloin Suomessa tai ulkomailla ei tapahtunut mitään erityisen merkittävää islamin näkökulmasta. Juttujen perusteella muslimeista saatu kuva on monoliittinen, yksipuolinen ja väkivaltainen: useimmiten islam ja siihen liitetyt käsitteet ja symbolit tulevat esiin Suomen ulkopuolella tapahtuneen terrorin ja muun poliittisen väkivallan yhteydessä. Islamista uskontona ja kulttuurina kerrotaan hyvin vähän. Poikkeuksen tekivät lähinnä Suomessa asuvia muslimeja käsittelevät jutut, jotka ovat kuin toiselta planeetalta verrattuna muun maailman muslimeja käsitteleviin juttuihin.

Vaikka tutkimamme aineisto kokonaisuudessaan on varsin sotaisaa ja pitää yllä stereotyyppistä käsitystä islamista väkivaltaisena uskontona, journalismista ei löytynyt viitteitä siihen, että Suomessa asuvat muslimit liitettäisiin terrorismiin ja konflikteihin. Yleiskuvaa eivät nekään silti muuta juttujen vähäisen määrän takia. Toisaalta ilman vastaanottotutkimusta ei voida tietää, miten yleisö tulkitsee Suomen muslimeista kertovat jutut. Yleisön silmissä yhteys muslimien ja terrorismin välillä saattaa syntyä, vaikka jutussa ei olisikaan suoria aineksia sellaisiin tulkintoihin. Tämän oletuksen puolesta puhuu se palautteen tulva, jonka tämän tutkimuksen väliraportin julkistaminen aiheutti kesällä 2007: *Helsingin Sanomien* verkkosivujen keskustelupalstalle tuli vajaassa viikossa yli 250 aiheeseen liittyvää puheenvuoroa, ja myös tutkijat saivat suoraa palautetta sähköposteihinsa. Suuri osa sekä nettikirjoittelusta että tutkijoiden saamasta palautteesta oli luonteeltaan islamofobista, mikä voi kertoa siitä, että median välittämä negatiivinen kuva on vaikuttanut ihmisten mielipiteisiin. Käsitteellä islamista väkivaltaisena uskontona on pitkä perinne Euroopassa, juurinaan suulliset myytit, laulutraditio saraseeneista ja aina ristiretkien ajoilta

juontuva kertomusperinne. On mahdollista, että islamin jatkuva esittäminen konfliktien yhteydessä ylläpitää tällaista tiedostamatonta kuvaa sen väkivaltaisuudesta.

Analysoidussa uutisraportoinnissa on paljon juttuja Irakista. Niissä käytetään jatkuvasti islamiin liittyvää terminologiaa, vaikka itse islamista ei juuri puhuta. Islamilaisten ryhmien ja muslimien nimityksiä käytetään tilanteissa, joissa puhuminen uskonnosta on epäoleellista, tilanteissa joissa ei tulisi mieleen käyttää käsitettä ”kristitty”. Uskonnon esiin nostaminen pommiuutisten yhteydessä saattaa palvella ääriyhmien tarkoitusperiä ja lietsoa ideologisia ristiriitoja länsimaiden ja islamilaisen maailman välillä. Uskontoon liittyviä käsitteitä käytetään myös hyvin epäjohdonmukaisesti. Joskus sana ”islamisti” voi tarkoittaa ”fundamentalistista muslimia”, joskus taas ”militanttia” tai ”radikaali” muslimia.

Vaikka islamin eri suuntaukset, kuten shiitit ja sunnit, mainitaan Irakin konfliktin uutisoinnissa, islamista ei kuitenkaan saa näiden lehtijuttujen pohjalta kovin monimuotoista käsitystä. Suuntauksia käytetään ennemminkin nimeämään väkivaltaisen konfliktin poliittisia osapuolia. Irakin sisäisten ristiriitojen esittämisessä islam politisoidaan vahvasti ja siitä muodostuu kuva poliittisia konflikteja selittävänä tekijänä. Kyseessä on muslimien uskonnollistaminen, eli se, että uskontoon liittyviä käsitteitä painotetaan muslimien kaikilla elämisen osa-alueilla eri tavalla kuin esimerkiksi kristittyjen kohdalla tehdään. Islamin painottaminen eri tilanteissa tuntuu toimivan jonkinlaisena tiedostamattomana rajanvetäjänä vierauden ja tutun välillä. Muslimien vierautta ja toiseutta ei yleensä tuoteta vihamielisellä ja leimaavalla journalismilla, vaan rutiininomaisella ja neutraalin tuntuisella uutisoinnilla, jossa on keskeistä muslimimaailman poliittisten tapahtumien uskonnollistuminen ja aiheiden yksipuolisuus.

Läntisen kristinuskon valtavirtaan verrattuna islam ei ole pelkästään uskonto, vaan kokonaisvaltainen elämäntapa. Tämän eron vuoksi on ymmärrettävää, että länsimainen media ei puhu yhdysvaltojen joukoista kristittyinä uskonsojureina, eikä uskontoa muutenkaan yleensä nosteta esiin kristityistä puhuttaessa, ainakaan niin vahvasti kuin muslimien ollessa kyseessä. Usein uskonnon mainitseminen ääriryhmiä koskevassa raportoinnissa on aiheellista, jos uskonto liittyy ryhmien omiin tavoitteisiin tai he itse nimittävät itseään uskontoon liittyvillä sanoilla. Toisaalta usein käy myös niin, että alun perin uskonnolliset nimitykset menettävät tosiasiallisesti yhteytensä uskontoon ja niitä aletaan käyttää ikään kuin yleisnimityksinä jollekin ryhmälle. Näin ilmeisesti tapahtui Pohjois-Irlannin levottomuuksien yhteydessä, jossa harva enää tuli ajatelleeksi protestantteja ja katolisia *uskontokuntina* vaan pikemminkin vain sisällissodan

osapuolina. Näin saattaa käydä – tai on ehkä jo käynyt – myös shiia- ja sunni-taistelijoille.

Joukkoviestimistä välittyvä islam-kuva on monen tekijän summa. Aina ei ole kysymys siitä, että juttujen jäljet johtaisivat syltityhtehtäälle. Journalistien toiminta on osittain tiedostettua, osittain tiedostamatonta, ja lisäksi suomalaisenkin journalismin islam-kuvaan vaikuttavat suuret kansainväliset – lähinnä yhdysvaltalaiset ja britannialaiset – uutistoimistot, joiden huomio on painotunut vahvasti Lähi-idän konflikteihin. Näihin rakenteellisiin tekijöihin ei yksittäinen toimittaja tai tiedotusväline pysty paljon vaikuttamaan. Esimerkiksi se tutkimuksen tulos, että islamista välittyy median kautta monoliittinen ja uhkaava kuva, ei johdu välttämättä siitä, että media olisi tietoisesti halunnut esittää islamin tällaisessa valossa.

Rutiinien ja rakenteiden lisäksi myös arvoilla on merkitystä. Jotta länsimainen valtavirtajournalismi pystyisi käsittelemään islamia ja muslimeita nykyistä neutraalimmin, journalistien olisi ensin itse tultava tietoisiksi omista arvoistaan ja lähtöolettamuksistaan. Länsimaissa vallalla oleva ajattelutapa ei ole arvovapaa, vaan näennäisen pragmaattisen ja rationaalisen ulkokuoren alta paljastuu koko joukko oletuksia, joiden pohjalta journalismi päivittäin käsitteellistää maailman tapahtumia ja ilmiöitä.

Journalismi on länsimaisen valistuksen perillinen. Liberaalidemokratian perusoletukset ovat journalismin itseymmärryksessä niin syvällä, että journalismilla on vaikeuksia kuvata muunlaisia kulttuuripiirejä näiden omilla ehdoilla. Aikaisemmissa tutkimuksissa on käynyt ilmi, että vaikka journalismi on lähtökohtaisesti sekulaaria ja sen vuoksi törmäyskurssilla uskonnollisen maailmankuvan kanssa, suomalaisessa journalismissa kristinuskoa käsitellään varsin myönteisesti ja kunnioittavasti³⁴. Tämä tosin johtuu paljolti siitä, että kristinuskon katsotaan kuuluvan niin kiinteästi suomalaiseen kulttuuriin ja elämäntapaan. Islamin kohdalla tilanne on tässä suhteessa erilainen. Suomessa on toistaiseksi vähän sellaista tutkimusta, jossa eri uskontojen käsittelyä mediassa olisi vertailtu toisiinsa, joten emme esimerkiksi tiedä, koskevatko tämän tutkimuksen tulokset kaikkia ei-kristillisiä uskontoja, vai poikkeako islamin esittäminen jotenkin erityisesti muista.³⁵

On ymmärrettävä se, että länsimaisen journalismin silmissä islam ei ole samalla tavalla osa ”normaalia” elämänmenoa kuin maallistunut kristillisuus. Journalismin näkökulma islamiin on ulkopuolinen, mutta ulkopuolinenkin voi olla kahdella tavalla: meidän ja heidän välille voidaan rakentaa vastakkaisuutta,

34 Rahkonen 2007.

35 Tekeillä on Teemu Tairan tutkimus *Uskonto, modernisaatio ja suomalainen julkisuus 1946–2006 Helsingin Sanomien* uskontoa käsittelevistä pää- ja mielipidekirjoituksista.

kun aivan yhtä hyvin voitaisiin rakentaa dialogia ja positiivista vuorovaikutusta. Kun islaminuskosten määrä Suomessa lähivuosina lisääntyy, journalistit löytävät yhä useammin itsensä polttavan kysymyksen edestä: miten islamista ja muslimeista voisi kertoa journalismissa niin, ettei juttuihin rakentuisi ainakaan vahingossa toiseuttavia ja kielteisiä sivumerkityksiä.

Suuren yleisön epäluuloja voisi hälventää esimerkiksi siten, että islamiin ja muslimien elämään liittyviä keskeisiä käsitteitä esiteltäisiin juttujen yhteydessä, vaikkapa erillisissä tietolaatikoissa. Näin jihad, fatwa, sharia, ramadan ja muut ensi alkuun eksoottisilta tuntuvat käsitteet voisivat päästä eroon myyttisestä, pelkoa tuottavasta sädekehästään. Ne myös lisääisivät ymmärrystä islamin uskosta sinänsä, niin ettei sitä tarvitsisi aina yhdistää uutisotsikoita hallitsevaan väkivaltaan.

Suvaitsevaisuudesta puhutaan vieraan kulttuurin ja uskonnon kohtaamisen yhteydessä paljon, ja sen pohjalta suunnitellaan politiikkaa. On tietenkin parempi olla suvaitsevainen jotakuta kohtaan kuin suhtautua häneen torjuvasti tai vihamielisesti, mutta ajatukseen suvaitsevaisuudesta liittyy myös ongelmia. Suvaitseminen tarkoittaa samaa kuin sietäminen, esimerkiksi englanniksi 'suvaita' on 'stand' tai 'tolerate', se on siis terminä varsin negatiivinen.³⁶ Suvaitsevaisuudessa on kätkeytynä ajatus, että suvaitsiija on korkeammalla tasolla kuin suvaitsemisen kohde; suvaitsiijan vallassa on päättää, suvaitseeko hän toista ihmistä vai ei. Myös journalismin tutkimuksessa termi "suvaitsevaisuusjournalismi" on saanut negatiivisen kaiun siihen liittyvän ylipositiivisuuden ja mahdollisen puolueellisuuden takia. Vaikka suvaitsevaisuusnäkökulmasta tehdyt jutut saattavat auttaa vieraiden kulttuurien ymmärtämistä, ne voivat myös ylläpitää erilaisten vähemmistöjen toiseutta.³⁷ Suvaitsevaisuuden sijasta voitaisiin ajatella, että eri kulttuurien ja uskontojen edustajien tulisi arvostaa ja kunnioittaa toisiaan samantarvoisina kanssaihmisinä, johon sisältyy mahdollisuus – ja halu – ottaa esiin niin ilmiöiden kielteisiä kuin myönteisiä puolia.

Tästä päästään edelleen laajempiin journalismin eettisiin kysymyksiin: pitäisikö journalistien aktiivisesti huolehtia siitä, että asioista (tässä tapauksessa islamista) pääsee julkisuuteen mahdollisimman tasapainoisesti erilaisia näkemyksiä? Vai onko heidän parempi "objektiivisuuden" nimissä toistaa niitä näkemyksiä, joita juttuihin eri puolelta kantautuu, ilman journalistien omaa aktiivista väliintuloa? Toisin sanoen, pitäisikö journalistin olla heikomman puolella? Jos esimerkiksi muslimeista tulee toimitukseen suuri määrä negatiivisia mielipiteitä, onko journalistilla eettinen velvollisuus hankkia juttuunsa

36 Hurme, Malin, Pesonen & Syväoja 2006, 368.

37 Raittila 2007, 12; Raittila, Nikunen, Pöyhtäri ja Hiltunen, 2007, 141.

tasapainottavia näkemyksiä oma-aloitteisesti? Nämä ovat suuria kysymyksiä, joihin esimerkiksi toimittajien ammattikunnan ja julkaisijoiden omat *Journalistin ohjeet* eivät anna vastausta.

Yhden jutun sisäinen tasapaino on kysymys sinänsä, mutta kun tarkastellaan useampien, jopa satojen tai tuhansien juttujen kokonaisuutta, tasapainon merkitys korostuu. Vaikka Journalistin ohjeissa sanotaankin, että yleisöllä on ”oikeus saada tietää, mitä yhteiskunnassa tapahtuu”, journalistit eivät itse juurikaan pysähdy miettimään, millaisia kokonaisuuksia heidän jutuistaan muodostuu ja millaisen kuvan ne välittävät yleisölle. Journalisti elää jo nimensä mukaisesti tässä päivässä, mutta yleisön maailmankuva muodostuu niin eilisen, tämän päivän kuin huomisen uutispirstaleista. Tässä mittakaavassa on vaarallista, jos kaikki nämä pirstaleet kertovat vain yhdenlaista tarinaa.

Kirjallisuus

- Akar, Sylvia** (2004) Islam – vieras veljemme? Islamin ja arabimaailman kuvat mediassa – seminaariraportti. Helsinki: Suomen YK-liitto.
- Aschan, Nadine** (2007) Framställningen av islam och muslimer i finländska tidningars ledare. Pro gradu-avhandling. Åbo Akademi, Humanistiska fakulteten.
- Berger, Maurits S.** (2006) Religion and Development Aid: The Special Case of Islam. Clingendael: Netherlands Institute of International Relations.
- Berger, Peter** (1999) The desecularization of the world: a global overview. Teoksessa Berger, Peter (Toim.) *The desecularization of the world. Resurgent religion and world politics*, 1–18. Eerdmans, Grand Rapids.
- Creutz, Karin** (2007) Retoriska konstruktioner av islam som den Andre. [Opublicerat manuskript till Haavisto, Camilla (red.) Antologi om etnicitet i medier. SSKH meddelanden. Helsingfors: Universitetstryckeriet].
- Creutz, Karin & Heurlin, Heidi af & Lehtonen, Riikka** (2002) Islam och pressen – Synen på islam i Hufvudstadsbladets och Helsingin Sanomatsledare; november 2000 – oktober 2001. Teoksessa *Etnicitetsbilden i finlandssvenska medier* (red. Tom Sandlund). Helsingfors: SSKH Meddelanden Nr. 62, (2002)Helsingfors universitet, 207–237.
- Dahlgren, Susanne** (2004) Musliminainen – ikuisesti alistettu. Islamin ja arabimaailman kuvat mediassa – seminaariraportti. Helsinki: Suomen YK-liitto.
- EUMC** (2002a) Racism and cultural diversity in the mass media (2002). An overview of research and examples of good practice in the EU Member States, 1995–2000 (ed. Jessika ter Wal). Published by the European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia, Vienna. (kaikki EUMC-raportit löytyvät www-osoitteesta: http://eumc.europa.eu/eumc/index.php?fuseaction=content.dsp_cat_content&catid=1)
- EUMC** (2002b) Report Anti-Islamic reactions within the European Union after the acts of terror against the USA.
- EUMC** (2003) The Fight against Antisemitism and Islamophobia: Bringing Communities Together (European Round Tables Meetings).

- EUMC (2005) The impact of 7 July 2005 London bomb attacks on Muslim Communities in the EU (November 2005).
- Haavisto, Ilkka & Nyberg, Martti & Kiljunen, Pentti** (2007) Satavuotias kuntutestissä. Evan kansallinen arvo- ja asennetutkimus 2007, Helsinki: Taloustieto Oy.
- Heurlin, Heidi af** (2006) En fallstudie om toleransbefrämjande journalistik och representationen av muslimska invandrarkvinnor i finlandssvensk dagspress. Helsingfors: Svenska social- och kommunalhögskolan vid Helsingfors universitet / CEREN: Rapporter och diskussionsinlägg 2/2006.
- Hiltunen, Sinikka** (1998) Etninen sanasto. Vammala: Tampere University Press.
- Hippler, Jochen** (1999) Foreign Policy, the Media, and Western Perception of the Middle East. http://www.jochen-hippler.de/Aufsätze/Islam_the_Media_Perceptions/islam_the_media_perceptions.html.
- Horsti, Karina** (2005) Vierauden rajat. Monikulttuurisuus ja turvapaikanhakijat journalismissa. Tampere University Press, Media Studies. <http://acta.uta.fi/pdf/951-44-6423-0.pdf>.
- Hurme, Raija & Malin, Riitta-Leena & Pesonen, Maritta & Syväoja, Olli** (2006) Suomi-englanti-suomi-sanakirja, Helsinki: WSOY, 9. painos.
- Hämeen-Anttila, Jaakko** (toim.) (2004) Islamin ja arabimaailman kuvat mediassa – seminaariraportti. Helsinki: Suomen YK-liitto.
- Journalismin vuosikirja 2007**. Tiedotustutkimus 1/2007.
- Khan, Zafar** (2000) Muslimpresence in Europe: The Brittish Dimension – Identity, Integration and Community Activism. *Current Sociology* Vol.48, no.4, 29–43.
- Knutsson, Bengt** (1991) Problem och utmaningar i mötet mellan islam och västerlandet. I Davidson, Anders; Forsberg, Anders & Löfstedt. *Vivi* (toim.) *Islams mångfald*. Stockholm: Svenska Afghanistankommittén, 59–71.
- Kunelius, Risto, Maasilta, Mari & Väliverronen, Jari** (2007) Finland: Latent liberalism and explicit pragmatism. In Risto Kunelius, Elisabeth Eide, Oliver Hahn & Roland Shroeder (toim.) *Reading the Mohammed Cartoons Controversy. An International Analysis of Press Discourses on Free Speech and Political Spin*. Bochum: Projekt Verlag, cop. 2007.
- Kuusisto, Pekka** (2000) Ethnicity in print. Implicit linguistic manifestations of the construction of ethnicity in British and Finnish newspapers. Helsinki. *Pragmatics, Ideology, and Contacts Monographs 1*, Department of English, University of Helsinki.
- Lehikoinen, Taisto** (2003) *Religious Media Theory. Understanding Mediated Faith and Christian Applications of Modern Media*, Jyväskylä: Jyväskylä Studies in Humanities 4.

- Linjakumpu, Aini** (1999) Poliittinen islam. Helsinki: Like.
- Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta** (2006) Suomalaisten mielipiteitä ulko- ja turvallisuuspolitiikasta, maanpuolustuksesta ja turvallisuudesta. Tiedotteita ja katsauksia, marraskuu 2006.
- Maasilta, Mari** (2007) African Carmen. Transnational Cinema as an Arena for Cultural Contradictions. Tampere University Press, Media Studies. <http://acta.uta.fi/pdf/978-951-44-6972-5.pdf>.
- Maksimainen, Kai** (2007) Kamelikuskeista paholaisen kätyreiksi. Yliopisto 11, 20–21.
- Martikainen, Tuomas** (2007) Paljonko Suomessa on muslimeja? Julkaisematon raportti.
- Männistö, Anssi** (1999a) Islam länsimaisessa hegemonisessa diskurssissa: Myyttis-ideologinen ja kuva-analyttinen näkökulma sivilisaatioiden kohtaamiseen. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Männistö, Anssi** (1999b) Suomen muslimit lehtivalokuviissa. Teoksessa Sakanaho, Tuula & Pesonen, Heikki (toim.) Muslimit Suomessa. Helsinki: Yliopistopaino, 112–127.
- Männistö, Anssi** (2002a) ”Musliminainen mielikuvien kuiluissa”, Tiedotustutkimus 25:2, 50–65.
- Männistö, Anssi** (2002b) Islam ja länsi globaalin viestinnän murrosvaiheessa. Tiedotustutkimus 25: 4, 18–31.
- Männistö, Anssi** (2004) Katsaus median islam-kuvastoon. Islamin ja arabimaailman kuvat mediassa – seminaariraportti. Helsinki: Suomen YK-liitto.
- Männistö, Anssi** (2004b) Luottamus katosi savuna ilmaan. Journalismikritiikin vuosikirja 2004, 161–169.
- Männistö, Anssi** (2005) Onko pikseli pahempi kuin pahan akseli. Journalismikritiikin vuosikirja 2005, 141–147.
- Nieminen, Hannu** (1998) Viestintä ja demokratia. Kohti pluralistista julkisuutta. Teoksessa Ullamajja Kivikuru & Risto Kunelius (toi.) Viestinnän jäljillä, Helsinki: WSOY.
- Pietikäinen, Sari** (2000) Discourses of Differentiation. Ethnic representations in newspaper texts. University of Jyväskylä, Studies in Communication 12.
- Rahkonen, Juho** (2006) Journalismi taistelukenttänä. Suomen Nato-jäsenyydestä käyty julkinen keskustelu 2003–2004. Tampere University Press. Mediatutkimuksia.
- Rahkonen, Juho** (2007) Kirkko median kuvastimessa. Kristinuskon ja kirkollisten asioiden käsittely sanomalehdissä. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus, www-julkaisuja 12. http://www.evl.fi/kkh/ktk/12_rahkonen.pdf

- Raittila, Pentti** (2004): Venäläiset ja virolaiset suomalaisten Toisina. Tapaus- tutkimuksia ja analyysimenetelmien kehittäjä. Tampere University Press. Mediatutkimuksia. <http://acta.uta.fi/pdf/951-44-6016-2.pdf>.
- Raittila, Pentti** (2005) Etnisyyttä, rasismia ja dialogia sanomalehdissä ja Internetissä. Journalismin tutkimusyksikkö, Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos, julkaisu C 39. Tampere.
- Raittila, Pentti** (2007) Etnisyyttä koskevien tekstien tulkintaa kouluissa ja keskusteluryhmissä. Teoksessa Raittila, Pentti (toim.): Keskusteluja etnisyydestä mediassa. Suomalaisten, maahanmuuttajien ja tutkijoiden tulkintoja. Journalismin tutkimusyksikkö, Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos, julkaisu A 102/2007.
- Raittila, Pentti, Creutz, Karin ja Maasilta, Mari** (2007) Islam suomalaisissa joukkoviestimissä. Väliraportti. Journalismin tutkimusyksikkö, Tiedotusopin laitos, Tampereen yliopisto.
- Raittila, Pentti, Nikunen, Kaarina, Pöytäri, Reeta ja Hiltunen, Anna-Kaisa** (2007) Yhteenvetoa miten eteenpäin etnisyyttä koskevien mediatekstien vastaanoton tutkimisessa. Teoksessa Raittila, Pentti (toim.): Keskusteluja etnisyydestä mediassa. Suomalaisten, maahanmuuttajien ja tutkijoiden tulkintoja. Journalismin tutkimusyksikkö, Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos, julkaisu A 102/2007.
- Ridell, Seija** (1998) Tolkullistamisen politiikkaa Televisioutusten vastaanotto kriittisestä genrenäkökulmasta. Tampere: Acta Universitatis Tamperensis 617.
- Ronkainen, Suvi** (1999) Ajan ja paikan merkitsemät. Subjektiviteetti, tieto ja toimijuus. Helsinki: Gaudeamus.
- Said, Edward** (2001/ 1994) Ajattelevan ihmisen vastuu. Helsinki: Loki-Kirjat. Teoksessa Sakaranaho, Tuula & Pesonen, Heikki (toim.) (1999) Muslimit Suomessa. Helsinki: Yliopistopaino.
- Sakaranaho, Tuula** (2002) ”Kansamme tuntematon väestönosa”: Suomalaisten tataarien julkisuuskuvasta. Teoksessa Sakaranaho, Tuula & Pesonen, Heikki (toim.) Uskonto, julkisuus ja muuttuva yhteiskunta. Helsinki: Yliopistopaino, 132–159.
- Szulc, Tad.** Abraham. Journey of Faith. National Geographic, Dec2001, Vol. 200 Issue 6, 90.
- Taira, Teemu** (2006) Islam kirjajulkisuudessa. Uskonnontutkija 1/2006.
- Taira, Teemu** (2007) Islamin muuttuva julkisuuskuva: tapaus tutkimus *Helsingin Sanomista* 1946–1994. Julkaisematon artikkelikäsitelmäkirjoitus. Tulossa Martikainen, Tuomas (toim.) islam Suomessa, ilmestyy 2008.

Liite 1

Islamia/muslimeita käsittelevät TV-ohjelmat helmikuussa 2007

Kokonaisia islamia käsitteleviä ohjelmia:

- 15.2. TV2, *Silminnäkijä*: ”Terroristien tosi-tv”, 30 min
- 19.2. TV1 *Basaari* ”Luottamuksen arvoinen”: ohjelma tutkija Marko Juntusesta, joka tekee tutkimusta aiheesta Islam ja julkisen tilan rakentuminen suomalaisessa lähiössä. Kuvituksena hunnutettuja naisia Turun torilla, pakolaistaustaisia haastateltavia Irakista, mutta ei muuten juuri puhetta islamista
- 25.2. *Ykkösdokumentti*: ”Turvapaikka”. Dokumentti ilman vanhempia Suomeen tulleista turvapaikanhakijalapsista, n. 30 min
- 28.2. Ulkolinja: ”Sairaalaelämää Bagdadissa”

Uutisissa:

- 17.2. MTV: Iran on tehnyt ratsioita sen jälkeen, kun pommi-isku surmasi 11 iranilaissotilasta keskiviikkona. Iran syyttää iskusta sunniryhmää, joka Iranin mukaan saa aseensa Yhdysvalloilta ja Britannialta, mutta on Al-Qaida-mielinen
- 18.2. TV1: Afganistanissa 8 amerikkalaissotilasta sai surmansa helikopterin maahansyöksyssä ja 14 loukkaantui. Maahansyöksy sattui Afganistanin kaakkoisosassa lähellä Pakistanin rajaa. USA:n mukaan kyse oli moottoriviasta, mutta miehitystä vastustava ääri-islamilainen Taliban-liike kertoo puolestaan ampuneensa helikopterin alas.
- 23.2. TV1: Pohjois-Amerikan suurimman muslimijärjestön ensimmäinen naisjohtaja yrittää parantaa suhteita kristittyihin. Uutispätkässä käsitellään myös tv-sarjaa Pieni moskeija preerialla yrityksenä levittää erilaista kuvaa islamista. Melko pitkä uutispätkä, jossa islam on pääaiheena.
- 25.2. TV1: Iran ilmoittaa liittyneensä maailman avaruusvaltioiden joukkoon. Iran on laukaissut kotimaista valmistetta olevan raketin 150 kilometrin korkeuteen. Uutisen kuvituksena mm. Teheranin television kuvaa, jossa taustalla mm. teksti ”Islamic Republic”. Kuvissa myös Iranin uskonoppineita, joista juonnossakin kerrotaan. Irania uhataan länsimaiden pakotteilla, mutta juonnon mukaan ”uhmakkaat ajatollat ovat jo vastanneet, että pakotteilla ei ole mitään merkitystä”.

- 26.2. MTV3: YK:n kansainvälisen tuomioistuimen mukaan Serbia ei ole syyllistynyt kansanmurhaan Srebrenicassa vuonna 1995. Tuomioistuin totesi, että tuhansien muslimien tappaminen oli kansanmurha, mutta Serbia valtiona ei ole siitä vastuussa.
- 26.2. TV1: YK:n kansainvälisen tuomioistuimen mukaan Serbia ei ole syyllistynyt kansanmurhaan Bosnian sodassa.---- Bosnian serbiarmeija tappoi 8000 muslimimiestä. --- Tuomioistuimen ulkopuolella mieltään osoittaneet Bosnian muslimit raivostuivat päätöksestä.

Liite 2

Termit, joita ääri-ilmioistä on käytetty islam-journalismissa

1987

- Kiihkouskonnolliset veljeskunnat ja ryhmät, **kiihkoislamilainen** ryhmä Islamilainen Amal, kiihkoislamilainen Hizbollah-järjestö (2), kiihkoislamilainen sieppausjärjestö, kiihkoislamilainen terrorismi, kiihkoislamilainen Hizbollah (2), kiihkoislamilainen veljeskunta, kiihkomuslimit, kiihkoislamilaisia shiiamuslimeita

1997

- Äärimuslimit, **ääri-islamilaist** (2), ääri-islamilaist voimat, ääri-islamilaist Hizbollah-sissit, islamilaist ääriyhmät, ääri-islamilaist liike, ääri-islamilaist palestiinalaisjärjestöt, ääri-islamisti, islamismin vaara, Turkin islamistit, islamistit, islamistien taistelujoukko
- muslimifundamentalismi, islamilaist fundamentalismi

2007

- **Ääri-islamilaist** liikkeet, äärimuslimit, palestiinalaist äärijärjestö Islamilainen jihad, ääri-islamilaist Hamas, Al-Qaidan kouluttamat äärimuslimit, palestiinalaist äärijärjestö (Jihad), muslimien ääriyhmät, ääri-islamilaist järjestöt, intialaist ääriyhmä, kaksi ääri-islamilaista miestä, ääri-islamilaist valtio, ääri-islamisti, Kashmirin äärimuslimit, Kashmirin ääriyhmät, länsivihamieliset ääri-islamistit, marokkolaiset ja algerialaiset äärijärjestöt, äärijärjestö, ääri-islamilaist värvärit, ääri-islamilaist verkkosivut, islamilaist uskon äärimmäinen muunnelma, ääri-islamilaist kapinalliset, nykyajan ääri-islamistit, ääri-islamilaist ryhmä, ääri-islamistit
- **Islamistitaistelija**t, islamistiliike, islamistit (3), Somalian islamistihallinto, islamistijoukot (2), islamistitaistelija (2), Intiassa kielletty opiskelijoiden

islamistinen liike, islamistisissejä, Somalian islamistisissit, islamistisissit, islamistinen FIS-puolue, islamistinen kapinaliike, islamistinen terroristi, legitiimi islamistivalta, islamistiryhmä (2), Mogadishun islamistit, islamistit, maltilliset islamistit, islamistijärjestöt, islamistinen Hizbollah, radikaali shiiajohtaja (3), radikaali muslimiryhmä Sipah-e-Sahaba, radikaali shiialainen taistelujoukko, radikaali islamistipuolue, paikalliset radikaalit militantit palestiinalaiset, ääri-islamilaisia militantteja

- fanaatikko, fanaattisesti itseensä käpertynyt maailmanselitys
- kapinalliset, kiihkoislamalainen väkivalta, uskonnollinen kiihkoilija

Islam on viime vuosiin saakka pysynyt suomalaisille etäisenä, mutta sen merkitys niin meillä kuin muuallakin on lisääntymässä. Keskustelussa islamin suhteesta Suomeen ja suomalaisiin törmätään väistämättä myös islamin käsittelyyn mediassa. Nykyaikaisessa yhteiskunnassa ihmisten tiedonsaanti on entistä enemmän tiedotusvälineiden varassa, ja näin on asianlaita myös islamin kohdalla. Mitä vähemmän kokemuksia ihmisillä on jostain asiasta oman arkielämänsä kautta, sitä vahvemmin heidän käsityksiinsä vaikuttaa aiheen käsittely mediassa.

Tässä tutkimusraportissa analysoidaan Suomalaisen uutismedian tapoja kuvata islamia. Tutkimusta varten tehtiin systemaattinen media-seuranta vuonna 2007, jossa huomion kohteena oli rutiininomaisen, tavallisen uutisoinnin yhteydessä syntyvä kuva islamista. Raportissa käsitellään niin ulkomaan uutisten islamia kuin Suomen islamia ja muslimeita.

Tutkimus on toteutettu Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksen Journalismin tutkimusyksikössä osana opetusministeriön rahoittamaa Rasismi ja etnisyys mediassa -hanketta.

Tiedotusopin laitos, Tampereen yliopisto. Julkaisuja A103/2008

ISBN 978-951-44-7236-7

Kansi: Teemu Helenius